D. CHRISTIANI LVDOVICI SCHEIDII
S. R. M. CONSIL. IVSTIT. ET P. P. O.

COMMENTATIO
DE

RATIONE BELLI

SEV VT A GALLIS DICI SOLET

RAISON DE GUERRE

EX IVRE ET MORIBVS GENTIVM.

QVAM
IN ACADEMIA HAFNIENSI
D. VI. OCTOBR. A. R. S. M DCC XXXXIIII.
PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI
SVBIICIT
CHRISTOPHORVS GARMANNVS
BERGENSIS, IVR. CANDIDAT.

HAFNIAE EX OFFICINA HOEPFNERIANA
REC. M DCC XXXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO
ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
GVILIELMO AVGVSTO
VON DER OSTEN

S. R. M. CONSILIARIO INTIMO ACTVALI
ET MINISTRO STATVS SPLENDIDISSIMO, REGIORVM
REDITVVM ET CAMERAE AVGVSTALIS SVPREMO
DIRECTORI, ORDINIS DANEBROGICI
EQVITI AVRATO ETC. ETC.

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO
ET MAECENATI INDVLGENTISSIMO

IN SIGNVM DEVOTISSIMAE OBSERVANTIAE
ET HVMILLIMI CVLTVS
HOC SPECIMEN ACADEMICVM
SACRVM ESTO.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIR ILLVSTRISSIME
ATQVE EXCELLENTISSIME
DOMINE GRATIOSISSIME

VT ad TE potiſſimum, DOMINE, tamquam ad aram tutelarem, ſpecimen hoc temporis hactenus non in otio & ſine omni, vt ſpero, fructu transacti, ſed litteris ſeuerioribus in academia patria nuncupati, confugere audeat, multae mihi tam publicae, quam priuatae cauſſae ſuaſerunt, quin immo haeſitantem peruicerunt prorſus. Vnam, non omnes, nominabo. Cum enim EXCELLENTIAE TVAE eruditio & nobilitas animi nihil vile aut vulgare complexa, inter illuſtriora illa ingenia, quae DEVS ad res magnas prouiſu & induſtria gerendas ſingulariter format excitatque, digniſſimo TIBI locum eminentem nuper aſſignarit, iure, ſpero, exprobrari non poterit mihi, in clientela TVA conſtituto Muſa-

Digitized by Google

rum alumno, ſi tacita hactenus veneratione apud me compreſſum gaudium publice in vota & gratulationes erumpi patiar. Praeterea felix ille genius & vigor incomparabilis in praeſentes publicae rei vſus ſupra quam dici poteſt per altitudinem ſapientiae erectus EXCELLENTIAM TVAM ILLVSTRISSIMAM ita ciuibus, qui vllam ciuitati a litteris ſalutem ſperant, amabilem venerabilemque reddidit, vt nemo facile reperiatur, cui TV non in ſummo amore atque in deliciis ſis. Quae enim inuſitata TVA in litteratos omnes benignitas eſt, illud vltro ſumma ſolicitudine facis, vt non infinitos tantum ex omni genere ſtudiorum debitores habeas, verum dum in exſtruenda noua litteraria ciuitate, in qua honeſtiores nobilium & in illuſtriori loco natorum animi perpoliantur, REGI SACRATISSIMO primus fere hactenus manus auxiliares tuliſti, eam omnium mentibus inſinuaſti fiduciam ſpei, exemplum TVAE EXCELLENTIAE ILLVSTRISSIMAE, quod perfectiſſimum eſt omnibusque numeris abſolutiſſimum, redditurum generoſae pubi amorem cultioris ſapientiae, ardoremque erga ciuilem prudentiam, ſine qua reſpublica ex voto & vſu REGIS ac populi tractari nequit. Equidem ſi tantum mihi ingenii eſſet, vt quam in publicis patriae commodis tutandis perſonam

geras

geras fuſo luculentoque ſtilo poſſem exſequi, latiſſimus campus de laudibus TVIS differendi mihi ſeſe aperiret. Poſſem oſtendere, quam propenſum in tantis honorum & meritorum cumulis atque culminibus in bonos omnes animum habeas, vt eos auctoritate TVA foueas, ſumma gratia ad meliorem ſpem erigas, prouidentiſſima ratione tuearis; verum & TVAE EXCELLENTIAE id prohibet modeſtia, qua cum votis omnium ſatisfacis, cum Muſas omnes, omnes Gratias in ſinu, in gremio, in pectore liberaliſſime foues, id tamen vnum agere videris, vt alios nullos ex tot immortalibus & praeclaris meritis plauſus feras, quam intemeratam laetamque recte factorum conſcientiam, & praedicare tale quid ſupra ingenii mei vires eſt. Hinc ſatisfeciſſe me occaſioni, cur talia ad TE ſcripſerim, arbitror, vbi publice profeſſus fuero, quantum TIBI a multis iam retro annis familia mea, meaeque reculae debeant. Eo ipſo enim tempore, quo Satrapam REGIS in patria mea egiſti, in quo ipſo munere tam ſancta & incorrupta fide verſatus es, vt incredibile TVI deſiderium apud ciues omnes reliqueris, tanta erga me vti cepiſti indulgentia, tam multiplici gratia parentes meos amplexus es, vt, cui poſt DEVM O. M. plura quam TIBI debeam, habeam profecto neminem.

minem. Hinc ingrati notam effugerem numquam, niſi TVAE EXCELLENTIAE totum me aeterno clientelae nexu mancupatum profiterer. Quod ipſum vt publice iam faciam, patere. DEVS autem qui TE ſingulari Regnorum Daniae ac Noruagiae commodo naſci voluit, ita conſiliis TVIS ſapientiſſimis, grauiſſimisque TVIS laboribus benedicat, vt gloriae TVAE ad ſeram vsque ſenectam ſuperſtes interſis, huncque ſummae prouidentiae TVAE & in rebus publicis gerendis fidei fructum feras vberrimum, vt gloria meritisque cumulatiſſimus ILLVSTRISSIMAM GENTEM TVAM fama, felicitate & perennitate florentiſſimam ornatiſſimamque aeternum videas. Vale, DOMINE ILLVSTRISSIME, decus & praeſidium meum. Scribebam Hafniae a. d. VI. Octobris cIↃ IↃCC XXXXIIII.

ILLVSTRISSIMAE TVAE
EXCELLENTIAE

cultor humillimus
CHRISTOPHORVS GARMANNVS.

PRAE-

PRAEFAMEN.

QVID inter gentes liberas, nullo *imperii ciuilis vinculo* connexas, & non ſimultatibus tantum colliſas, ſed *ex propoſito per vim certantes iuſtum ſit, iniuſtumue*, tam *ardua* eſt *generique humano ſalutaris conſultatio*, quam *feralis profligandae delendaeque ſocietati humanae furor illorum & inſania*, qui *cuncta in bello licita eſſe*, & quoniam, vt Agamemnon apud SENECAM dicit:

> \- - - *regi fraenis nequit*
> *et ira, & ardens hoſtis, & victoria*
> \- - - - - - -
> *gladiusque felix, cuius infecti ſemel*
> *vecors libido eſt,*

inter arma leges omnes, ipſaque adeo *iura* iſta *aeterna*, quae *ipſo humanitatis intuitu, naturalem quandam inter homines coniunctionem & amicitiam, perpetua ſanctiſſimaque religione, cuſtodire* iubent, *omni ſua vi deſtitui atque ſilere* prorſus exiſtimant, Proceribusque orbis terrarum, *infelici omine*, perſuaſum reddere conantur. Equidem & nimis prolixus foret, & parum fortè glorius labor, *omnem illam, quae in bello obtinet, iuſtitiam* repetere, cum fieri non poſſit, quin multa, quae a viris eruditis in arduo hoc argumento pridem iam obſeruata fuere rectiſſimeque tradita, recoqui quaſi ac de

charta, vt aiunt, in papyrum transſcribi deberent: cum vero ex legibus academicis *agoni anniuerſario* aptanda ſit meditatio, non infructuoſum prorſus opus moliturum me arbitratus ſum, ſi *ex vaſto illo iuſtitiae bellicae ambitu* hoc potiſſimum argumentum deligerem, quod *de ratione belli* praecipit; non ſolum quia, vt BOECLERVS diſſertatione, cui titulum fecit, *quies in turbis*, & quae V. eſt in iis, quas ad Commentationem Grotianam appendicis loco adiunxit, *p. 215.* ait, *iactatur ſaepius apud bellantes titulus neceſſitatis, ſiue ius neceſſitatis, vt Grotius, ſiue* RATIO BELLI, *ſicut hodie loquuntur - - - - Nihil iſto titulo & ſimulacro iuris frequentius; ſed altum de limitibus poſitis & temperamento aequitatis ſilentium eſt:* verum quoniam hoc ipſo tempore, quo magna nobilioris Europae pars bello ardet, non raro in litteris publicis huiusmodi facinorum fit mentio, *quae cum iniuſta videantur leuiter ſaltim ea intuentibus*, ab iis tamen, qui recte ſubacto iudicio probe apud ſe ponderant, quam multa *prementibus armis, ob vim neceſſitatis licita euadant*, facile excuſantur ac *ab iniquitatis nota* liberantur. Quapropter cum haec ipſa qualiscumque tractatio tempori huic conuenientiſſima videri poſſit, non inutilem prorſus operam in ea a nobis collocatam eſſe LECTORI BENEVOLO facile me perſuaſurum arbitror. Eſt quidem, quod fateor, argumentum hoc non ex claſſe eorum, quae antea tractata fuere a nemine: Nam VLRICVS OBRECHTVS, excellentiſſimus quondam atque litteratiſſimus Vir, peculiari iſtud diſſertatione academica, quae VIII. eſt in eius opuſculis iunctim editis, illuſtrauit, ex cuius lectione profeciſſe me multum non diſſimulo. Sed qui noſtram cum Viri Summi lucubratione conferre voluerit opellam, facile vibebit, nonſolum magnum nobis ab eo relictum fuiſſe ſpicilegium, verum etiam eam a nobis in hac disquiſitione calcatam fuiſſe

viam,

viam, vt, quod praeſiſcine dixerim, rem ex ſuis principiis ante nos iuſto ordine deduxerit nemo. Ita enim argumentum hoc arduum perfecto & difficile, pro viribus, quas DEVS conceſſit, illuſtrauimus, vt in vaſtiſſima dicendorum copia pleraque *facinora, quae* EX RATIONE BELLI *vel excuſari ſolent vel incuſari*, non ſub incudem ſaltim miſſa cernat LECTOR BENEVOLVS, verum etiam deprehendat, nos *modeſto rerum examine inſtituto*, *circa reſpectum*, *quid alii dixerint*, *quo iure ſingula ponderanda ſint atque aeſtimanda ex genuinis principiis* ſi non late *declaraſſe*, certe *indice digito oſtendiſſe.* Mature enim vix operi manum admouens intellexi, quod ſicuti in omni *de moralitate actionum* diſputatione verum eſt illud CICERONIS *in Orat. pro Caecina: omnia incerta ſunt*, *cum a iure diſceſſum eſt;* ita praecipue in his quaeſtionibus aeternum ille fluctuare debeat, qui ad hanc cynoſuram non reſpicit, non eam tantum ob cauſſam, quoniam omni ſaeculo fuere, quibus iuxta illud SILII ITALICI durum:

- - vitam ſine Marte pati, *quippe omnis in armis*
lucis cauſſa ſita, *& damnatum viuere paci;*

quique ideo haut ſecus ac pro aris & focis contendunt, *iuſtum ex vſu ſpectandum*, *& facinoris cuiusuis aeſtimationem a ſucceſſu petendam eſſe; quidquid vis armorum in impotentiores agit*, *id eo aequius cenſeri*, *quo validius perpetratur*, *naturale enim eſſe*, *vt quisquis viribus potior eſt*, *aequiora ſemper & dicere & facere putetur:* verum etiam quoniam, vt ſuo iam aeuo obſeruauit THVCYDIDES, grauiſſimus ille eloquentiſſimusque hiſtoricus, *L. III. in pace rebusque ſecundis*, *cum nulla ad facinora*, *praeter voluntatem*, *neceſſitas impelli*, *rectius tam publice*, *quam priuatim mortales ſentiunt*, *bellum vero cum ea eripiat*, *quae ad vſus vitae cottidianos pertinent*, *violentus*

magiſter ad praeſentem plerumque rerum ſtatum impetus animorum deflectit. Vnum quidem eſt, quod deterrere nos potuiſſet, quo minus in argumento hoc illuſtrando deſudemus. Scilicet erunt forte, qui obiicient nobis illud LVDOVICI ZVCCOLI *in diſſ. de ratione ſtatus ab init. temerarium eſſe ab illis, qui numquam omnino ad clauum reipublicae ſederunt, iudicium ferri de adminiſtratione Imperiorum ac Reipublicae.* Sed his dicam paucis, obiectionem hanc latus noſtrum quam minime ferire. Praeterquam enim, quod nihil nobis arrogemus, quam diiudicationem quaeſtionis, *quo iure quid in bello fiat, qua iniuria*, quae omnino cum *munere*, quod gerimus, *publico* arctiſſime cohaeret, illud probe nouimus, aliud prorſus eſſe, pro *praeſenti armorum habitu & belli ſtatu* diſpicere, *vtrum huic vel illi facinori, quod prudentia militaris ſuadet*, RATIO BELLI *excuſat, locus tuto relinqui poſſit?* ac in eo diiudicando caecutire omnes, qui in curiam militarem venerunt numquam, numquam praefuere exercitibus ambabus manibus lubentiſſime largimur. *Nec* enim, vt idem dicit ZVCCOLVS, *qui mare ingreſſus eſt numquam, ſibi tribuat, quod nauticae artis peritus ſit; nec, qui Muſicae operam non dedit, profiteatur, ſe notas harmoniasque cognoſcere.* Quod autem ſupereſt, DEVM rogamus, VT SPIRITV SVO VERITATIS DVCAT NOS IN VERITATEM OMNEM.

§. I.

DECORVM in aliis hominibus eiusdem nobiscum ſortis & conditionis quoad *res indifferentes, nullaque Superioris regula definitas*, ad exiſtimationem nobis conciliandam, vel certe ad contemtum euitandum, prudenter imitandis ponimus; Aſt *Honeſtum* eſt, ad quod *ex natura perfectionis* ſiue in ipſo DEO conſpicuae, ſiue ex rectae rationis & conſcientiae dictamine hauſtae, ſiue denique apud alios

Digitized by Google

alios homines praeſtantiſſimos obſeruatae determinamur: *Licitum* autem nominamus, quicquid ſecundum *regulam Superioris*, ſecundum quam *ſubditi actiones* ſuas *liberas* dirigere tenentur, ita eſt comparatum, vt agens ſubditus *extra poenam ſit;* porro *Iuſtum* dicimus, quod huiusmodi *regulae Superioris* ita conuenit, vt ſecundum eam *fieri praeciſe aut omitti a ſubdito debeat. Vtile* denique ex noſtrarum *actionum honeſtarum, decorarum, iuſtarum*, vel ſaltim *licitarum ad commoda*, quae exinde in nos reſultant, tam praeſentia, quam futura, *relatione* aeſtimamus.

SCHOLION.

Curatam *decori, honeſti, iuſti, liciti* atque *vtilis* differentiam ſcire, multum in omni *iurisprudentia naturali* prodeſt, ceu pridem euicit de ſcientia hac immortaliter meritus CHRISTIANVS THOMASIVS. Quamuis dubitemus, vtrum in ea recte tradenda atque inculcanda felix eſſe poſſit Philoſophus, qui ſub Themidis vexillis militauit numquam. Nam vel ipſe illuſtris WOLFIVS, quem tamen, qui in omnibus diſciplinis peraeque excellentes homines, πανεπιστήμονας, nullaque omnino doctrinae parte cuiquam concedentes ſuperſtitioſe credere ac colere volunt, primo ſemper loco nominare ſolent, in notionibus his euoluendis aliquid humani paſſus eſt, ceu id patet ex Ipſius definitione *decori*, obſcura ſatis *in Philoſ. Pract. vniuerſ. P. I. §. 194. et 196.* et definitione *liciti*, oppido falſa, quod *iuſtum* cum *licito* confundit, *in Iur. Nat. P. I. §. 125.* Meliorem quidem *liciti* definitionem legiſſe me memini in eius *Phil. Pract. vniu. § 170.* ſed ibidem iterum *honeſtum §. 171.* ita definitur, vt, quomodo a *iuſto* diſcrepet, nemo videat. Quod ipſum tamen in contemtum Viri Summi dictum nolumus.

§. II.

Tales *regulas Superioris* iam antiquitus *leges* fuisſe appellatas IACOB. THOMASIVS *in diſſ. de poteſtate legislatoria §. 8.* obſeruauit: Extra *ſtatum ciuilem* autem *legem* eiusmodi nullam nouimus, niſi *leges DEI:* & *Leges DEI*, vbi *ſolam rationem* in conſilium adhibemus, iterum alias omnes ignoramus, quam quae vulgo *ius naturae & gentium* dicuntur.

tur. Vnde & hoc loco *licitum* nobis audit, quicquid ſecundum *ius naturae* extra *poenam ſeu Numinis indignationem* eſt; *iuſtum*, quicquid ſecundum illud ob neceſſarium & manifeſtum nexum ſuum, quem *cum natura ſociali & recta ratione* habet, fieri aut omitti debet.

SCHOLION I.

Sumimus hic dari *legem naturae et gentium*, id eſt *regulam diuinam, cui liberas actiones ductu rectae rationis tam ſinguli homines, quam integrae gentes attemperare obligentur.* Nec exiſtimamus, longa probatione opus eſſe, poſteaquam *legem* hanc *naturalem et gentium*, repetita origine eius a DEO, *diuinam* diximus, quod in poteſtate hominum poſitum non ſit, *vtrum obſeruare eam velint, nec ne?* cum *violando et transgrediendo eamdem DEVM offendant, qui et obligare eos per* hanc *regulam potuit et voluit.* Diſputare contra Atheos ſuper veritate toties iam ab eruditis inculcata et probata praeſens inſtitutum non patitur. Neque enim eos iuſtae et accuratioris methodi vim intelligere exiſtimamus, qui dum argumentum aliquod tractant, *fines et limites ſcientiarum omnium turbant, vt ſaltim a primis et remotiſſimis principiis repetiiſſe omnia videantur.* Vnde nos potius nihil *ex generalioribus* praemittere conſtituimus, quod non *in demonſtrationibus ſequentibus* vſum nobis manifeſtum praebeat, perſuaſi multa forte licere Philoſopho, quae non licent Iureconſulto, qui non *in ſpeculationibus et abſtractionibus*, ſed *in ipſo rerum vſu et negotiorum applicatione iuſti et liciti naturam* quaerit. Quod ſemel monuiſſe ſufficiat.

SCHOLION II.

Qui *ius gentium morem gentibus inter ſe agentibus certis in actionibus ſeruatum, tamquam ſocietati humanae congruentem* dicunt, idem reuera nobiscum ſentiunt. Quodſi enim mos ille certa aliqua et neceſſaria *ratione naturali* nititur, nil aliud eſt, quam *ipſum ius naturae, aut pars eius, cuius ad integras gentes ſit applicatio;* ceu pridem id peruidiſſe HOBBESIVM vulgus etiam eruditorum non ignorat, cuius *in Libro de ciue c. XV. §. 4.* haec verba ſunt: *Leges loquentes de hominum ſingulorum officio* NATVRALES *dici, applicatas totis ciuitatibus, nationibus ſiue gentibus vocari* IVS GENTIVM. addat. BOECLER. *ad L. II.* GROT. *de I. B. et P. c. 7. §. 18. p. 315.* Si vero *probabilem* duntaxat *decori* et *vtilitatis rationem* habet, *tacito quodam conſenſu inter pleras-*

que

que gentes, *ſaltim moratiores, vſu, imitatione et conſuetudine approbatam, ius gentium voluntarium*, ſeu, vt SELDENVS *de mari clauſo L. I. c. 3.* illud nominat, *interueniens* dici ſolet, a priori, quod eidem SELDENO *imperatiuum* audit, in eo diuerſum, quod, qui contra iſtud faciunt, populi, *iniuſti* ſint, DEVMque auctorem iuris naturalis grauiter offendant; qui contra hoc aliquid perpetrant, dummodo caeteroquin *aeterna iuris naturalis placita* ſancte cuſtodiant, ſaltim *contra decorum* egiſſe dici queant, adeoque *rudes* ſint. Quoad *poſtremum* igitur, quoniam huiusmodi *conſuetudines nullam vim obligandi habent*, (dum nemo eſt *ſuperior*, qui *gentes vt inter ſe aequales* ad tales *conſuetudines aeternum ſeruandas* obligarit, vt egregie obſeruat Conſultiſſimus quondam et iudicioſisſimus vir, IOH. NICOL. HERTIVS *in diſp. de lytro Sect. I. §. 2. Opuſc. T. I. p. m. 225. et 246. ſeq. edit. de Anno 1700.*) pendet a cuiusuis populi *prudentia et arbitrio*, velitne *proprii ſui commodi cauſſa* talem *conſuetudinem* ſequi, nec ne? neutiquam quoad *primum*. Quae omnia ad mentem immortalis PVPENDORFII *de I. N. et G. L. II. c. 3.* ſcripta, immo trita hodie et vulgaria, ideo tamen inculcanda putauimus, quoniam primarius ille iurisprudentiae naturalis interpres, GROTIVS, et plures alii, toties *diſcriminis alicuius inter ius naturae et ius gentium mentionem* iniiciunt. vid. *Proleg. de I. B. et P. §. 17. 40. 46.* item *c. 1. §. 14.* et alibi paſſim.

§. III.

Licitum extra ordinem dicimus, quando quid veniae ſiue fauoris tribuitur *neceſſitati*. SENEC. *in controu. L. IV. c. 27. Neceſſitas*, inquit, *magnum humanae imbecillitatis patrocinium eſt, quod, quicquid coëgit, defendit. Iuſtum extra ordinem* autem appellamus, quod *ob veram legum colliſionem* fieri debet. Sic v. gr. vitae conſeruandae ſpem ac deſiderium a natura homini inſtillatum cum ſanctis martyribus *iuſte* eiurat, cui impoſterum in contumeliam DEI viuendum eſſet; ſaucium membrum *licite* reſecat, ne pars ſincera trahatur, qui *rem illicitam* agens, v. g. duelli, quod in ciuitate inire vetitum, aleam ſubeundo vulnus accepit.

§. IV.

Exceptio eſt iuſta & legitima determinatio cur *regulae* com-

Digitized by Google

communi in praeſenti caſu ſtare nequeamus: determinatio haec ex variis principiis peti poteſt, prouti mox alia *lex fortior* adeſt; mox *ſtatus peculiaris*, in quo conſtituti ſumus, praeciſe a nobis exigit, vt omnes ingenii neruos, vires, quibus pollemus, cunctas eo dirigamus, quo *licitum* quempiam peculiarem finem aſſequamur; mox aliae *rerum circumſtantiae*, quae mutare a noſtro non pendet arbitrio, concurrunt. Vnde patet, in omni *licito* vel *iuſto extraordinario* (§. 3) adeſſe exceptionem.

§. V.

Quaelibet facultas naturalis aliquid agendi proprie ius non eſt, ſed ea demum, quae apud caeteros homines, qui eiusdem nobiscum naturae ſunt, effectum hunc moralem inuoluit, ne nos impedire debeant, aut nobis inuitis ad easdem res vſurpandas concurrere. PVFENDORFF *de Iur. Nat. & Gent. L. III. c. 5. §. 3.* Vnde quanto latius *licitum*, quam *iuſtum* pateat, palam fit. *Ex omni* enim *facultate morali aliquid agendi licitum* emergit, licet non omnia, quae *licite* agi poſſunt, *iuſte* etiam fiant. PVFENDORFF *l. c. L. II. c. 2. §. 3.*

SCHOLION.

Optume norunt Iureconſulti, duplicem dari *licentiam*, alteram *facti*, alteram *iuris*. Ea, quae facti eſt, *licentia* oritur tantum *ex potentia naturali*, quae vero *iuris* eſt, *poteſtate* aliqua *morali*, vel ſaltem *iuſtitia extrinſeca* nititur, et praeter *impunitatem agendi* etiam hunc effectum habet, vt, qui egit, quod ita licebat agere, ad ipſum *legis auctorem* prouocare poſſit, eiusque *tutelam quoad facti excuſationem* ſibi promittere: Exemplum habemus *Geneſ. XX, 5.*

§. VI.

Obligatio in relatione ad alios homines *imperfecta* dicitur, vbi motiua, ſecundum quae fieri vel omitti quid debeat, a ſola noſtra *natura rationali*, id eſt, *perfectionis repraeſentatione*, ſeu, vt alii loquuntur, *virtutis amore*, *conſcientia* & *pu-*

& *pudore* noſtro proficiſcuntur: vbi vero huic, quod iam in conſcientia, & ſecundum *regulas perfectionis*, id eſt, *humanitatis* & cuiusuis *virtutis*, adeſt, vinculo aliud, quod ab ente alio intelligente originem repetit, accedit, *obligatio perfecta* audit. Quare iam qui haec cum notione *honeſti & decori* (§. 1.) contulerit, vel ſecundum ea definitionem *iuris gentium voluntarii* (§. 2. Schol. 2.) examinauerit, ad vtriusque obſeruationem *in relatione ad homines imperfectam* ſaltem *obligationem* adeſſe animaduertet.

SCHOLION.

Dicimus autem *in relatione ad homines*, quoniam *in relatione ad DEVM* nulla datur *obligatio imperfecta*, quod, ne quis temere litem nobis moueat, monemus.

§. VII.

Laeſio eſt actio vel omiſſio, qua alter, ſiue ſtatus eius externus deterior aut *imperfectior, quam natura eſt*, redditur. *Ab omni imperfectione natura ſua homo quam maxume abhorret*, vnde ipſi *facultas defendendi ſe & reſiſtendi laeſioni a natura comparata*, quippe ſine qua *ordo ſocialis* (§. 2.) conſeruari non poſſet.

§. VIII.

Facultas ergo *depellendae laeſionis* non aliter naturalis eſt, quam *in reſpectu ad ordinem ſocialem:* (§. 7. iunct. §. 5.) hoc eſt, *ſaluo ordine*, quem *natura ſocialis* fini ſuo conſequendo ſupremo loco deſtinauit. Vnde *in omni facultate reſiſtendi laeſioni* naturaliter haec exceptio (§. 4.) eſt, *niſi reſiſtendo violetur ordo ſocialis*, cuius primam & ſummam rationem *ipſa natura* habet. (§. 2.) Ceu egregie philoſophatur BOECLERVS *in Comment. ad* GROTIVM *L. I. c. IV. §. 2.*

SCHOLION.

Caue autem, ne *hac exceptione* vtaris in odium eius, qui *in depellenda laeſione* verſatur. Huius enim *facultati reſiſtendi*, quando *in natu-*

 rali

rali libertate degit, termini adeo praeciſe nulli poſiti ſunt, vt his egreſſis queri laedens *de iniuſtitia* poſſit, ceu PVFENDORFFIVS *l. N. et G. L. II. c. 5. §. 3.* hanc BOECLERI philoſophiam diſcutiens ratiocinatur. Vnde integrum ei, vim vi repellere. Praeterquam enim quod *hoc et ratio doctis, et neceſſitas barbaris, et mos gentibus, et feris natura ipſa praeſcripſerit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, a corpore, a capite, a vita ſua propulſarent*, vt ait CICERO *in Orat. pro Milone: ſocietatem hominum atque communitatem euerti neceſſe eſſet, ſi praeſidia hominibus detrahantur denegenturue tuendi aſſerendique iuris ſui*, vt idem ille oratorum antiquiorum princeps CICERO *L. III. de offic. c. 5.* philoſophatur. Vnde omne hoc eo reſtringendum, ne *ſub praetextu depellendae laeſionis* vindictae, quae vnice *laedentis dolorem et perniciem* intendit, locus detur, vel aduerſus laedentem, etiam vbi *poenitentia ductus damnum ſarcit, et cautionem de non amplius offendendo praeſtat*, immortales foueantur inimicitiae. Quod omne qui perpendit, facile conceſſerit, parum perdidiſſe homines, poſteaquam in ciuitates abiere, quod *facultas depellendae laeſionis* in ſummam poteſtatem neceſſario ab ipſis deferri debuerit.

§. IX.

Libera gens eſt coetus *hominum ſui iuris* intra certum orbis terrarum tractum *ſub imperio ciuili* vnitus, earum actionum, quae ad totam ſocietatem ſpectant, nec *normam* vel *regulam* in hoc mundo, *praeter rectam rationem*, nec *iudicem*, *praeter DEVM*, agnoſcens. (§. 2.)

§. X.

Medium, quo *liberae gentes* (§. 9.) illatas ſibi *laeſiones*, (§. 7.) vel vi armorum aperta, vel dolo aſtuue vindicant, ſibique ipſae ſatisfaciunt, *certationem per vim*; *ſtatum* vero *gentium liberarum* ita per vim inuicem certantium *bellum* dicimus.

SCHOLION I.

Ita emendare placuit Grotianam belli definitionem, *quod ſit ſtatus per vim certantium, qua tales ſunt*, quae tradita a viro Summo in immortali *de iure belli et pacis* opere *L. I. c. 1. n. 1.* iam pridem vapulauit ab eruditis. Sed qui ei obiiciunt *obſcuritatem*, quod rite non deter-

determinatum ſit, quid ſit *certare per vim*, vel eam ideo obeliſco iugulant, *quod aeque in tumultum, vel publicam priuatamque vim cadat, ac in bellum iuſtum*, non habebunt amplius, quod poſt hanc emendationem regerant.

SCHOLION II.

CHRISTIANI WOLFII, Illuſtris viri, et Philoſophorum huius aeui vere Principis, definitionem, quod ſit *ſtatus hominum, in quo vnus ius ſuum vi perſequitur aduerſus alterum*, quam *Iure Natur. P. I. §. 1102.* exhibet, ideo noſtram non fecimus, quoniam partim *ratione perſonarum* bella inter ſe gerentium praeciſe requirimus, vt *maieſtate ciuili praeditae* ſint, adeoque vulgarem inter *bellum publicum* et *priuatum* diſtinctionem reiicientes *inter homines ſingulos in ſtatu naturali viuentes*, vel etiam *moderamine inculpatae tutelae vſos*, (nam his etiam applicari poteſt viri Summi definitio,) non tam *bello*, quam *certaminibus* et *duellis* locum facimus: partim vero operae pretium eſſe cenſemus, vt *doli* aeque ac *vis* mentio in definitione fiat, quoniam *etſi modus agendi in bello maxume proprius ſit* VIS ET TERROR, *non minus tamen aduerſus hoſtem* FRAVDE AC DOLO *vti licet, modo fides data non laedatur*, vt ait vir fama et gloria immortalis PVFENDORFF. *de offic. hom. et ciu. L. II. c. 16. §. 5.* Quamuis quoad primum, quod *ratione perſonarum* obiecimus, diſſimulari nequeat, mentem non fuiſſe Illuſtri viro, *vt bellum publicum definiat*, ceu patet ibid. *ex Schol. §. 1103.*

SCHOLION III.

Quod ex PLATONIS Philoſophia bellum eſſe non poſſit inter gentes cognatione ſibi iunctas magis Philoſophi huius ſpeculationibus abſtractionibusque, quam verae rei notioni tribuendum eſſe cenſemus. Ita autem ille *L. V. de republ.* Socratem diſſerentem inducit: *Aio equidem Graecos omnes inter ſe propinquos eſſe genere atque cognatos, a Barbaris autem diuerſos atque extraneos. Quoties igitur Graeci aduerſus Barbaros, vel Barbari ipſi contra Graecos pugnabunt*, BELLVM GERERE *aſſerimus, et hoſtes eſſe natura, et inimicitias haſce* BELLVM VOCABIMVS. *Quando vero Graeci aduerſus Graecos inſurgent, dicemus eos natura quidem amicos eſſe, morbo autem laborare in hoc Graeciam, et ſeditionibus agitari et ſeditionem inimicitias appellabimus. - - - Itaque contentionem ſibi aduerſus alios Graecos ſubortam tamquam cum ſuis geri putabunt, ſeditionemque vocabunt*, NON BELLVM. Licet non negem, vehementer me optare, vt Germaniae populi hodie, neſcio quo infelici ſydere, inuicem pugnantes in ſuccum hanc ſententiam conuertant

et ſanguinem, ob praeclara ea, quae iam ſequuntur, monita: *Beneuolo igitur et temperato animo rem gerent, non ad ſeruitutem aut necem reſpicientes, tamquam* QVI HOSTES MINIME SINT. *Non ergo Graeciam cum Graeci ſint* (quidni igitur Germaniam cum Germani) *deſtruent, - - neque regionem deuaſtabunt eorum, quaſi vt plurimum amicorum; neque domos ſubuertent, ſed eatenus decertabunt, quatenus qui diſcordiae cauſſam dederunt, inſontibus poenas ſoluent.*

§. XI.

Arma dicuntur *ſubſidia inſtrumentaque*, quibus compeſcere hoſtes, ac, ſicubi opus, e medio tollere valemus. *Talia ius naturae non determinat, ſed libero gentium arbitrio & neceſſitati relinquit.*

SCHOLION.

Vnde cernimus, in armis toties variatum, quoties noua *neceſſitas vel commoditas* liberas gentes melius inſtruxit; ceu id vel ex ſolo IVSTI LIPSII libro, quem *Poliorceticon*, ſiue *de Machinis, tormentis, telis* inſcripſit, diſci poteſt. Dauidem Goliathum lapide confeciſſe Scriptura ſacra narrat. Licet ipſum hunc *pugnandi morem* tunc *inuſitatum* fuiſſe, ac vt hodie dicerent, qui *rationem belli* magis *ex vſu populorum*, quam *rationis imperio* aeſtimant, *contre la Raiſon de Guerre* forte ex colloquio Goliathi *1. Sam. XVII, 43.* colligas. Beſtiis ferociſſimis vſae ſunt aliae gentes; et Hannibalem omne ſerpentum genus in fictilia vaſa coniici iusſiſſe, interque praeliandum in naues hoſtium miſiſſe CORNELIVS NEPOS auctor eſt. Neuter tamen bella gerendi modus amplius in vſu eſt: quin etiam ſagittae hodie non, niſi Barbari, qui vſum pulueris pyrii et candentium globorum ignorant, vſurpare ſolent. Itaque quibus armis quis in bello inſtructus eſſe debeat, *ſola prudentia militaris, habita ratione temporis, loci, virium et armorum hoſtilium definit.* SCIPIO AMIRATVS *L. II. diſſert. Politic.* ſeu *diſcurſuum in* TACITVM *diſc. 4. p. 89. ſqq.*

§. XII.

Concedi nobis poſtulamus, quemadmodum ſinguli homines eam voluntatis ſuae conditionem experiuntur, quae nil eos appetere patitur, niſi ſub ratione boni, ſic etiam integras gentes (§. 9.) ita *deſiderio felicitatis iuſte* (id eſt ex arbitrio ſapientiſſimi orbis conditoris) (§. 1. & 2.) tangi,

tangi, vt ea ipſa lex, quam *perfectiuam* dicunt recentiores Philoſophi, (conf. Illuſtris WOLFII *Phil. Pract. vniuerſ. P. I. §. 193.*) quaeque ad meliora bonis minoribus praeferenda obligat, &, quod conſequens eſt, propter maiorem perfectionem *licita* quaedam mox omittere, mox committere iubet, illis ſcripta ſit. *Ob hanc legem & poſſunt, & debent facere illud omne, quod ita comparatum eſt, vt, ſi ab illis omitteretur, ipſis foret pereundum.* *Felicitas* autem *liberarum gentium* in *ſecuritate, pace* & *tranquillo ac a nemine turbato rerum ſuarum vſu* potiſſimum conſiſtit. Vnde iterum concedi nobis poſtulamus, *liberae* cuiuis *genti de pace conſeruanda potiſſimam curam* ex mente Sapientiſſimi Creatoris eſſe debere.

§. XIII.

Finis belli (§. 10.) eſt vel *vniuerſalis*, vel *vniuerſali ſubordinatus* & *particularis*. *Vniuerſalis* eſt *iuris*, quod cuique *perfecte* competit, aduerſus turbatores eiusdem defenſio, vt eo facilius poſtea quietus & ſecurus eiusdem vſus obtineatur: qui cum *in pace* ſola conſiſtat, vno verbo dici poteſt, *finem* belli *vniuerſalem pacem* eſſe. GROTIVS *de I. B. & L. III. c. 25. §. 2.* PVFENDORFF *in Element. iurisprud. vniuerſ. L. II. obſeruat. 4. n. 19.* Recte enim ARISTOTELES, iudicioſiſſimus fere Philoſophorum omnium, *Lib. X. ad Nicomach. c. 6. bellum gerimus*, inquit, *vt in pace degamus; nec eſt, qui bellum expetat, vel bellicum apparatum faciat, bellandi cauſſa; nam ſanguinarius prorſus eſſe videretur, ſi amicos ea cauſſa ſibi hoſtes redderet, vt pugnae & caedes orirentur;* &, qui huius legit veſtigia, CICERO *L. I. de offic. ita*, ait, *bellum ſuſcipiatur, vt nil aliud, quam pax, quaeſita videatur.* *Finis vniuerſali ſubordinatus* eſt damni nobis illati reparatio & ſarcitio; *particularis* denique *ſingularum actionum bellicarum finis* eſt, vt firmentur augeanturque vires noſtrae ad ius noſtrum

adferendum defendendumque, contra vt hoſtium vires ad nocendum nobis, quantum fieri poteſt, frangantur minuanturque.

SCHOLION.

Nullibi locum *poenae* fecimus, quamuis etiam *poenam ad finem belli* referat GROTIVS, et cum eo ex recentioribus quam plurimi, immo ipſe illuſtris WOLFIVS. Diſputare quidem contra hos, eosque erroris arguere praeſentis inſtituti ratio non poſtulat: Silere autem et celare prorſus diſſenſum noſtrum non potuimus, quoniam *in tractatione ſpeciali* exinde concluſiones quasdam deducere volumus.

§. XIV.

Finis belli vniuerſali ſubordinatus (§. 13.) non *ex ſolo belli principio* aeſtimari debet, verum etiam *ex cauſſis ſubnaſcentibus.* GROTIVS *de I. B. & P. L. III. c. 1. §. 3.* ad *cauſſas ſubnaſcentes* refert TEXTOR *in Synopſi Iur. Gent. c. 18.* quicquid durante bello contigit, adeoque 1.) damna poſt indictionem belli illata, eorumque reparationem, 2.) factos in militiam ſumtus neceſſarios, 3.) cautionem de non offendendo imposterum, quam ſolam obtinemus, vbi hoſtis malo ſuo dedoceatur delinquere, aliique eius exemplo deterreantur, ne mala nobis temere intentent. *Finem belli particularem* autem eo vsque recte extendi poſſe arbitramur, vt nonnulla, *quae aliquando bellum neceſſario, quamquam indirecte, & extra agentis propoſitum conſequuntur, in bello licite fieri cenſeantur*, licet vel maxume alias extra iſtam cauſſam licite fieri non poſſint.

§. XV.

Liberae gentes, quia iudicem actionum ſuarum nullum habent, (§. 9.) ſi quae ipſis illatae ſunt laeſiones (§. 7.) adhibita vi licite eas propulſant. (§. 8. Schol. 1.) Certatio huiusmodi per vim *bellum* dicitur, (§. 10.) ergo *liberae gentes* licite bellum gerunt. Recte igitur in abſtracto *iuſtum*

bellum

bellum dicitur, *quod ad depellendas laeſiones illatas a libera gente ſuſcipitur:* licet in concreto valde ſit periculoſum *de iuſtitia belli* iudicare, praecipue cum illud *vtrinque iuſtum eſſe* poſſit. GROTIVS *de I. B. & P. L. II. c. 23. §. 13.* immo *regulariter haec natura bellorum ſit, vt vtraque pars praetendat, ſe fouere iuſtam cauſſam*, vt recte animaduertit ALBERIC. GENTILIS *de I. B. L. I. c. 6.* vbi late haec explicantur.

SCHOLION I.

Datur in tanta hominum malitia et ad laedendum alios procliuitate omnino *bellum neceſſarium;* dantur caſus, vbi nulla, niſi in armis, relicta eſt *pacis ſpes.* Vnde facile eſt, *ius gerendi bellum* ex dictamine rectae rationis adſtruere. Quamquam enim rem leuiter intuentibus praeclare dixiſſe videatur SENECA *ep. 96.* quando *homicidia*, ait, *compeſcimus, et ſingulas caedes, quid bella et occiſarum gentium glorioſum ſcelus? Non auaritia, non crudelitas modum nouit. Ex Senatusconſultis plebisque ſcitis ſaeua exercentur, et publice iubentur, vetita priuatim. Quae commiſſa capite luerent, tum, quia paludati fecerunt, laudamus. Non pudet homines, mitiſſimum genus, gaudere ſanguine alterno, bella gerere, gerendaque liberis tradere, cum inter ſe etiam mutis et feris pax ſit:* tamen quam primum curate in naturam hominis inquirimus, vtque miſera profecto toleranda foret vita, vbi nulla nobis aduerſus vim iniuſtam inferentem comparata eſſent media, conſideramus, facile inuenimus, longe rectius dixiſſe LIVIVM, veterum Hiſtoricorum Principem, *L. VIII. Iuſtum bellum, quibus neceſſarium, et pia arma, quibus nulla, niſi in armis relinquitur ſpes.* Quod enim ad SENECAE argumentum a beſtiis deſumtum attinet, reſpondiſſe iam ad illud memini SILHONIVM, Auctorem libelli Gallici notiſſimi, cui titulus *le Miniſtre d'Etat P. II. diſc. 1. p. 18.* dicendo: *Il ne faut point trouver étrange, que les hommes entrent ſi ſouvent en querelle avec leurs ſemblables; puiſque ſi rarement ils ne ſont d'acord avec eux mêmes; puiſqu'ils ne ſont presque jamais au dedans libres de trouble et de brouillerie, et que leur ame propre eſt le champ des combats qui ſe donnent, et loge toujours en elle même les ennemis, qui ſe font la guerre. Ce deſordre, qui arrive en la condition des hommes, n'arrive pas en celle des bêts, audedans de quelles on ne voit point élever de diſcorde, ni naître de contrarieté de partis,* et quae porro ſequuntur, totum enim caput lectu dignum eſt.

SCHO-

SCHOLION II.

Sed haec difficilior videtur quaeſtio, *vtrum etiam Chriſtianis gentibus licitum ſit bella gerere?* de qua omni tempore in eccleſia fuit diſputatum. Recentiorum Socinianorum et Anabaptiſtarum rationes deſtruxit B. CHRISTIAN. KORTHOLT peculiari opuſculo academico *de ſtudio belli et pacis.* Veterum ſententias *contra licentiam belli* larga manu ſummaque induſtria collegit. ERASMVS *in Adagiis ad prouerbium dulce bellum inexpertis*, qui ipſemet in ea fuit haereſi, *quod Chriſtianis bella gerere ſit negatum.* Iudicioſisſimus BAYLIVS *in Diction. Critic. p. 2744. edit. II.* ſi nihil alind a Socinianorum placitis abalienaret mentes Principum, numquam tamen fore exiſtimat, vt eorum quispiam huic ſectae ſe adiungeret, ob hoc ſolum *imperiis ciuilibus tam exitioſum dogma.* Nec ſaluam iis multum mouebit recentiorum Quakerorum limitatio, quorum Apologiſta ROBERTVS BARCLAIVS, vir caeteroquin, quantum mihi videtur, laude pietatis minime priuandus *p. 370. quod attinet*, inquit, *ad praeſentes orbis Chriſtiani magiſtratus, licet propter publicam, quam profitentur, CHRISTI nominis profeſſionem Chriſtianorum titulum omnino iis non negemus, confidenter tamen affirmare poſſumus, quod a perfectione religionis Chriſtianae longe abſint. Et quoniam in ſtatu, quo ſunt, puram Euangelii diſpenſationem non attigerunt, ideo, dum in eo ſtatu verſantur,* BELLVM ILLIS IVSTIS DE CAVSSIS SVSCEPTVM OMNINO ILLICITVM NON DICIMVS ETC. Sed noſtrum non eſt tantas componere lites, *ne*, quod in prouerbio dicunt, *falcem in alienam meſſem immiſiſſe videamur.* Vnum hocce addimus, ne prorſus in tam ardua quaeſtione iudicium noſtrum ſuſpendiſſe videamur: *Chriſtianiſmum quidem obligare nos, vt alios diligamus tamquam nosmet ipſos, non vero magis, quam nosmet ipſos; itidem vt vindictam deponamus, offenſam condonemus, non autem vt patiamur, vt alter pro arbitrio ſuo nobis inſultet, iura noſtra perfecta minuat, ac iniuriis quibusuis nos laceſſat: id enim ſi pati vellemus, reuera alios magis, quam nos ipſos diligeremus. Vbi igitur fruſtra tentatis mediis omnibus, quibus alias, vt ſanguine humano parcatur, locus inter manſuetiores et praeceptis humanitatis rite imbutas gentes liberas eſſe ſolet, alterum permouere non poſſumus, vt ius noſtrum nobis tribuat, et a laeſione abſtineat, etiam ſecundum regulas Chriſtianiſmi bella licite geri poſſe.* Atque hinc recte ab AVGVSTINO *de ciuit. DEI L. IV. c. 15* traditum exiſtimamus: *Belligerare, et perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur felicitas, bonis neceſſitas. Sed quia peius eſſet, vt iniurioſi iuſtioribus dominarentur, ideo non incongrue dicitur etiam iſta felicitas.*

§. XVI.

§. XVI.

Vis haec, quae ex definitione *belli* (§. 10.) in *bello iuſto* (§. 15.) in hoſtem licita eſt, *recte etiam*, *vbi aliter nec ius noſtrum defendi*, *nec iniuria arceri poteſt*, *ad caedem hoſtium procedit.* *Caedes* enim *hoſtis* hoc caſu *medium vnicum* eſt *ad finem belli* (§. 13.) conſequendum: abſurdum igitur eſſet, ius ſiue *facultatem ad media* nobis negari, vbi certum ſemel atque exploratum, finem, quem *his mediis vnice* conſequimur, a Deo *nec per rationem nec per ſacram Scripturam* reprobatum (d. §. 15. Schol.)

SCHOLION I.

Ergo multo magis *alia hoſtibus mala infligere*, quae caede minora ſunt, licebit. Vnde iam omne *ius nocendi in bello*, quam late illud pateat, facile deduci poterit. *Capere enim et expugnare vrbes*, *igne et incendio delere eas*, *quae in reſiſtendo pertinaces ſunt*, *hoſtium copias praeliis fundere*, *commercia cum gente inimica impedire*, *ſolum hoſtile incolis denudare*, *re annonaria ſpoliare*, *vno verbo*: *omne illud agere*, *vnde vires inimicorum minuantur franganturque*, *talia ſunt*, *ſine quibus bellum vix concipi poteſt.* Vnde recte prorſus Legati Athenienſium ad Aeolos apud LIVIVM *L. XXXI. cap. 30. eſſe*, inquiebant, *quaedam belli iura, quae vt facere, ita pati fas ſit. Sata exuri*, *dirui tecta*, *praedas hominum pecorumque agi*, *miſera magis*, *quam indigna eſſe patiendi.*

SCHOLION II.

Tantundem igitur *in bello in hoſtem licet*, *quantum ſufficit*, *vt et ipſe a laeſione noſtri abſtineat*, *et damnum datum ſarciat*, *et alii ex eius damno exempla ſumant*, *ne parili conatu nocere nobis audeant*, (§§. 13. et 14) Vnde quando *in iure naturae* docetur: *eſſe ius belli infinitum*, nomine hoc neutiquam indigitatur, quaſi *nullus in bello exceſſus iniuſtus* ſit, vel *dictamini rectae rationis atque conſcientiae* repugnet. Potius qui ita loquuntur, vnum hoc ſentiunt, *iure belli in genere limites defenſioni et vindicationi iniuriae praeſcribi non poſſe*, *ſed eos demum ex circumſtantiis praeſentibus terminari*; Illuſtr. WOLF. *I. N. P. I. §. 1107.* neutiquam autem hac poſitione negant: *illicitum eſſe omne illud*, *quod fieri neceſſe non eſt*, *vt alterum ad ius noſtrum nobis tribuendum adigamus* IDEM *l. c.* §. 1113.

SCHOLION III.

Nullo antem iure obligamur, *vt hoſti aduerſus nos ſeſe defendendi copiam faciamus.* Et licet opinione multorum populorum haec inualuerit perſuaſio, quaſi hoc *ad fortitudinem* pertineat, *vt alteri ius reſiſtendi in ſaluo ſit*, recte tamen obſernat Illuſtris SCHWARZIVS, vir cuius omnia acre iudicium produnt, oculisque Lectorum propemodum ingerunt, *in Specim. II. controuerſiarum iuris nat. et gent. ex hiſtoria Graeca illuſtratarum §. 6. ambitionem, nimiamque virtutis oſtentationem, et gloriae cupiditatem hanc ſententiam peperiſſe, et virtutis potius proprium eſſe, compendium facere periculorum, quam ea ſponte cumulare, aut non euitare, quae commode euitari poterant.*

§. XVII.

Vis haec, quae in bello adhibetur (§. 10.) non fit, vt ex *malo & taedio hoſtis voluptatem* capiamus, ſed quia *vnicum medium* eſt, quo ius noſtrum aduerſus iniuſtum eius turbatorem vindicamus. (§. 16. Schol. 1.) Cum igitur odio quis illum proſequi dicatur, cui ideo male cupit, vt ex eius *infelicitate atque taedio voluptatem capiat*, Illuſtris WOLFIVS *in Pſycholog. Empirica §. 661. qui vim aduerſus hoſtem adhibet, non mox etiam eius odio flagrare deprehenditur.* Vnde etiam *bellum geri* poſſe abſque *odio hoſtis* facile euinci poteſt. Odium & rectae rationi repugnat, & Chriſtianum quam minime decet. Licet igitur bella gerere licitum ſit, (§. 15.) *absque odio* tamen *hoſtis bellum geri debet.* Vnde *bellum in ſe ſpectatum amori inimicorum*, quem Chriſtiana religio tantopere vrget, *non repugnat.* Vir Summus WOLF. *I. N. P. I. §. 1119. & 1120.* Adeoque etiam *ſaluo praecepto ſocialitatis*, indeque pullulantibus officiis *licentia belli in iure naturae adſtruitur.* Perilluſtris ICKSTATT *Elem. jur. gent. L. IV. c. 4. §. 8.*

§. XVIII.

Gens libera (§. 9.) laedi (§. 7.) poteſt ſiue *vis & iniuria ipſi inferantur*, ſiue *ipſi denegentur ea, quae iure perfecto*

ab

Digitized by Google

ab alio libero populo exigere poteſt. Ergo *in vtroque caſu licite bellum gerit.* (§. 15.)

§. XIX.

Vbi *illata laeſio* a gente vim paſſa *propulſatur*, verſari ea *in bello defenſiuo* dicitur: vbi vero iſta *armis ſibi adſerit*, quod alio modo *ab iniuſto detentore* conſequi non poteſt, aut aduerſus imminens periculum ſecuritatem ſibi praeſtat, *bellum* eſt *offenſiuum:* Vtrumque bellum *iuſtum bellum* (§. 15.) eſſe poſſe ex antecedentibus patet. (§§. 13. & 14.)

SCHOLION.

Belli offenſiui et *defenſiui* notio mirum in modum fatigauit ingenia eruditorum. Duos nominabo *non pedarios doctrinae ciuilis doctores*, (ecquid enim laudis foret, *Semonum* errores colligere?) qui hic humani aliquid paſſi ſunt. Alter eſt MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS, alter IACOBVS THOMASIVS. Ille *in Inſtit. Polit. L. I. c. 12. §. 27. et 28. bellum defenſiuum* dicit, *quando hoſtem a noſtris finibus arcemus*, *offenſiuum* contra, *quando hoſtem in proprio ſuo territorio proſequimur*. Hic vero *in diſſertatione de iure belli maieſtatico §. 29. omne bellum offenſiuum iniuſtum* pronunciat. Alterum decepit *ſignificatus Grammaticus*, alterum, quod *modum agendi in bello* a *bello ipſo* non diſtinxerit; quo obſeruato facile erit vtriusque lapſum euitare.

§. XX.

Omnis quidem *modus agendi in bello iuſto*, (§. 15.) quem *ad belli finem* (§. 13.) obtinendum *publica vtilitas & prudentia militaris* exigit, *ratio belli* dici poteſt. Sed cum magna vocabulorum vis ab vſu pendeat, hoc ſolo magiſtro dicendi euenit, vt *ad conſilia ſubſidiaria duntaxat*, *& illud*, *quod vſus prudentiae militaris*, *ex certo conſiliorum arcanorum habitu*, *exigente neceſſitate publica*, *in caſibus extraordinariis ſuadet*, appellatio haec refcratur; in quibus praeterea hoc ſingulare interdum deprehendere licet, quod actiones ita ſuſceptae *abſolute ſpectatae*, *& ad dictamen iuris naturae relatae*, *licitae iuſtaeque* (§. 1.) non ſint, *iure* tamen *extraordinario* atque

ſingulari, *morali iuſti licitique aeſtimatione* etiam *in foro conſcientiae* recte exornentur, (§. 16. Schol. 2.) adeoque ad *licitum & iuſtum extraordinarium* (§. 3.) pertineant.

SCHOLION.

Poſteriorem ſignificatum vox *rationis belli* habet apud TACITUM *hiſtor. L. IV. c. 63. n. 2.* vbi Hiſtoricus excidium Coloniae Agrippinae efflagitanti militi negatum narrans, *ſaeuitia*, inquit, *ingenii et cupidine praedae ad excidium ciuitatis trahebatur. Obſtabat* RATIO BELLI, *et nouum imperium inchoantibus vtilis clementiae fama.* In priori vero ſignificatione SVETONIVS *in vita Tiberii c. 18. rationem belli* nominat, quando refert, *Tiberium in bello Germanico nihil non de concilii ſententia egiſſe, et praeter conſuetudinem cum pluribus de* RATIONE BELLI *communicaſſe.*

§. XXI.

Atque hinc facilis iam eſt generalis definitio *rationis belli*, quae poſtea ad omnes *actiones bellicas*, ſiue ipſum hoſtem, ſiue ſocios & amicos, ſiue denique eos, qui neutrarum partium ſunt, reſpiciant, facta iuſta applicatione quadret. Eſt enim *vſurpatio mediorum quorumdam extraordinariorum* & *ſubſidiariorum, propriorum tamen & adaequatorum, ad finem belli iuſti obtinendum, ob vrgentem neceſſitatem pro certo belli ſtatu habituque licita vel vtilis.*

SCHOLION.

Ita definitur *ratio belli obiective. Subiective* eam definiuit VLRICVS OBRECHTVS, magnum quondam eruditi orbis decus, in diſſertatione, cuius in Praefatione iam iniecimus mentionem, *de ratione belli c. 1. § 4.* quando dicit: *ratio belli eſt principium practicum ex certo belli ſtatu habituque petitum, efficax ad producendam concluſionem, qua ſub ratione iuſti licitique excuſatur vel defenditur id, quod abſolute et ſimpliciter ſpectatum iuſtum licitumque non eſt.*

§. XXII.

Haec media vel *recta ratio*, &, quod ei ſuffultum eſt, *ius naturae & gentium* (§. 2. Schol. 1.) ſuggerit, vel *ex moribus*,

ribus, *obſeruantia atque vſu plurium populorum*, aut etiam *ex pactis*, quae ipſi belligerantes inter ſe inierunt, pendent. Priori caſu *rationem belli* (§. 21.) rectiſſimo iudicio *naturalem* dixeris, poſteriori vero *pactitiam*, *ſeu vſualem* eam cum IOH. ADAMO ICKSTATTIO, viro Perilluſtri, *in Element. iur. gent. L. IV. c. 4. §. 2.* nominabimus. A curata atque ſolerti obſeruatione vtriusque generis mediorum *iuſtitia armorum* aeſtimari inter liberas gentes ſolet. Vnde *iuſtitiam armorum* cum *iuſtitia belli* (§. 15.) nemo confundere debet. Huic enim etiam *in bello iniuſto* locus eſſe poſſet.

§. XXIII.

Mores, *obſeruantia atque vſus plurium populorum* apud multos Doctores quidem etiam nomine *iuris gentium* veniunt, ſed tamen duntaxat ad *ius gentium voluntarium* ſpectant, (§. 2. Schol. 2.) ad quod obſeruandum *imperfecta* ſaltim inter gentes *obligatio* adeſt: (§. 6.) Vnde ad *vſualem rationem belli* (§. 22.) gentes ſolummodo *imperfecte* obligantur. Quod ſecus quoad *naturalem* & *pactitiam:* (ſi modo pactum *expreſſum*, non vero *tacitum* ſupponas, quale eſt illud, ad quod prouocant ii Doctores, qui nimium *iuri gentium voluntario* tribuunt;) Quoniam ad vtramque *ex ipſo iure naturae*, id eſt *ex conſideratione naturae rationalis & ſocialis* (dict. §. 2.) tenentur.

SCHOLION.

Praeclara prorſus eſt Philoſophia SAM. PVFENDORFFII *de I. N. et G. L. II. c. 3. §. 23.* quam noſtram facere et totam huc transferre non piget. *Bellatores magni, ne vſurpata omni belli iuſti licentia ſeſe et ſtudium ſuum quaerendae gloriae bellicae nimis exponerent inuidiae, ſpecie quadam humanitatis et generoſitatis bellorum atrocitatem grauitatemque temperare voluerunt. Vnde orti ritus et conſuetudines eximendi certas res et perſonas a vi bellica, itemque circa modum nocendi hoſtibus, tractandi captiuos, et quae alia ſunt generis eiusdem :* (quae omnia tamen maxume ad *ius gentium voluntarium* (§. 2. Schol. 2.) pertinent:) *quae*

conſuetudines licet videantur continere obligationem ex pacto ſaltim tacito ortam, tamen ſi legitimum bellum gerens eas neglexerit, iisdemque ſe nolle teneri profeſſus fuerit, modo contrarium earumdem per ius naturae recte fieri poſſit, nullius alterius peccati arguetur, quam cuiusdam ruditatis, quod quis ſeſe ad numeros velut eorum non compoſuerit, queis bellum inter artes liberales habetur. Non ſecus atque imperitiae inter gladiatores accuſatur, qui alterum non iuxta regulas artis vulnerauerit. Igitur ſi quis iuſta gerit bella, ſolo naturae iure, neglectis illis conſuetudinibus, ea poteſt regere, ni forte ob commodum aliquod ſuum easdem malit obſeruare, vt et ipſe hoſtem in ſe ſuosue minus ſaeuum experiatur. Adde idem ſentientem HERTIVM *dict. diſput. de lytro Sect. 1. §. 5. p. m. 230.* Nam ſi quid rationis ineſt huiuscemodi conſuetudinibus, vere et appoſite iis applicabis Philoſophiam GROTII *in Proleg. de I. B. et P. §. 18.* dicentis: *Sicut ciuis, qui ius ciuile perrumpit vtilitatis praeſentis cauſſa, id conuellit, quo ipſius poſteritatisque ſuae perpetuae vtilitates continentur, ſi et populus iura naturae gentiumque* (rationabiles conſuetudines) *violans ſuae quoque tranquillitatis impoſterum reſcindit munimenta.*

§. XXIV.

Conformatio actionum noſtrarum ad actiones alterius dicitur *imitatio.* Vnde *actiones imitatoris*, vt ait iudicioſiſſimus huius aeui Philoſophus, quem quia hodie ſuperiorem habet neminem, pares pauciſſimos, etiam non adiecto nomine CHRISTIANI WOLFII omnes cognoſcunt, *in Phil. Pract. vniuerſ. P. II. §. 204. effigies quaſi actionum alienarum ſunt, quoniam qui imitatur alterum, actiones alterius pro norma habet actionum ſuarum, vt alienas ſuis repraeſentet;* Sed prouti *in actionum alienarum rationes inquirimus, neque imitamur alios, niſi quatenus actiones eorum rationi conformes deprehendimus*, aut neglecta hac in rationes inquiſitione *ſolam ob hanc cauſſam agimus, quia idem agunt alii, imitatio* alia *rationalis* eſt, alia *empirica, dict. Phil. Pract. vniu. l. c. §. 208.*

SCHOLION I.

Vltimam iure ſuo *coecam* dixeris, nec periculo carere affirmaueris. Recte enim SENECA *epiſt. 127. inter cauſſas*, inquit, *malorum noſtrorum eſt, quod viuimus ad* EXEMPLA, *nec* RATIONE *componimur, ſed*

CON-

Digitized by Google

CONSVETVDINE *abducimur. Quod, ſi pauci facerent, nollemus imitari, cum plures facere coeperunt, quaſi honeſtius ſit, quia frequentius, ſequimur; et recti apud nos locum tenet error, vbi publicus factus eſt.* Vnde cum in *ratione belli vſuali* gens vna alteram imitetur, (§. 22.) quaedam *ratio belli vſualis* mox *prudens* dici poterit, mox *coeca*, nominanda erit.

SCHOLION II.

Vſus harum diſtinctionum inſignis prorſus eſt. Quod ſi enim ignores, quid *ratio belli naturalis*, quid *vſualis* ſit, (§. 22.) ſaepe numero cauſſam ignorabis, cur hoc vel illud contra *iuſtitiam armorum* pugnare gentes nonnullae aſſerant, cuius *rationem ſufficientem* ex *iure naturali et gentium*, quod *diuinum* diximus, (§. 2. Schol. 1.) etiam eruditiſſimorum virorum nullus facile demonſtrauerit. Si vero neſcieris, quodnam inter *prudentem* et *coecam rationem belli* (Schol. praec.) diſcrimen intercedat, aqua tibi haereat neceſſe eſt, quando etiam inter ipſas gentes, quas rectus rationis vſus cicures reddidit, tantum quoad *rationem belli vſualem* diſſenſum deprehenderis.

§. XXV.

Prouti porro *finis belli* (§. 13.) ſic etiam *ratio belli* (§. 21.) alia *vniuerſalis* eſt, totius belli compoſitionem, alia *particularis*, ſingularum actionum bellicarum felicem exitum intendens.

SCHOLION I.

Quare denuo patet, etiam *ex ratione belli* tantundem duntaxat, *in bello licitum eſſe, quantum finis belli iuſti permittit* (§. 16. Schol. 2.) et non modo *cerebrinam* atque *coecam*, (§. 24. Schol. 1.) verum *imprudentem* prorſus, quin immo *impiam* fore *belli rationem*, qua illud committeretur, quod neque ad *vltimum*, neque ad *intermedios belli fines* faciliſius obtinendos vim et efficaciam aliquam haberet. Vnde operam inter gentes vſu rationis facta ſua metientes perderet et oleum, ſi quis ſtupra violenta, *ratione belli* ideo excuſare vellet, quoniam fuere interdum bellici Duces, qui quaſi in praemium victoriae et fortitudinis haec militibus ſuis permiſerunt. Longe aliud docet GROTIVS *de I. B. et P. L. III. c. 4. §. 19.* Nec apud gentem recutitam tale quid licitum fuiſſe IOHANNES SELDENVS *de Iure naturae et gentium iuxta diſciplinam Hebraeorum L. V. c. 13.* euincit.

SCHO-

SCHOLION II.

Iterum huc transſcribenda erunt verba immortalis GROTII *de I. B. et P. L. III. c. 11. §. 19* qui *omnes commiſſiones, quae ad ius conſequendum, aut bellum finiendum nullius ſunt vſus, ſed meram habent virium oſtentationem propoſitam, et cum officio Chriſtiani hominis, et cum ipſa humanitate pugnare* aſſerit, adiecto monito, quod *ſerio haec vitare debeant Rectores ciuitatum, inutiliter fuſi ſanguinis rationem ei reddituri, cuius vice gladium geſtant.* Ex eodem etiam fundamento alio loco ſcilicet *L. III. c. 18. §. 4. tales praedationes, quae non hoſtium vniuerſitati, aut Regi, aut his, qui per ſe ſontes ſunt, ſed innocentibus nocent, et quidem adeo, vt eos detruſurae ſint in ſummas calamitates, in quas etiam eos, qui priuatim nobis debent, coniicere immiſericordiae foret,* damnat, *praecipue ſi hoc accedat, vt eae depraedationes neque ad finem bello imponendum, neque ad hoſtium publicas vires accidendas notabile aliquod momentum habeant, quaeſtum Chriſtiano indignum* ratus, *qui ex ſola temporum infelicitate percipitur.*

§. XXVI.

Quaecumque autem ſit *belli ratio*, ea omnis *ex certo belli ſtatu atque habitu*, ob quem *media* haec *extraordinaria & ſubſidiaria* (§. 21.) *ſola adaequata* ſunt, & *ad finem belli* vel *vniuerſalem*, vel *vniuerſali ſubordinatum*, & *particularem* (§. 13.) obtinendum *certiſſima tutiſſimaque via* ducunt, deſumitur. Vnde etiam *iuſti licitique* (§. 1.) *aeſtimationem*, qua *contra communes iuſti licitique regulas* interdum gaudet (§. 20.) non tam ex perſonae agentis aut cauſſae fauore, vel ex emendatione qualicumque iuris vniuerſalioris ob inclinationem circumſtantiarum ſuſcepta, quam quidem *ex hoc ipſo belli habitu & praeſenti neceſſitate*, cuius imperium praecipue in bello dominari conſueuit, accipit & mutuatur.

SCHOLION.

Ergo ſemper *in ratione belli* quasdam *rationes conſilii et ſuaſionis* cum *lege* aliqua *iuris ſtricti* vel *aequitatis* collidi qui non vident, in luce meridiana caecutiunt.

§. XXVII.

Per *habitum belli* (§. 26.) hoc loco intelligimus conditionem

tionem

tionem quamcumque rerum ac negotiorum bellicorum, ex qua *actualis armorum* (§. 11.) aliorumque *fines belli* (§. 13.) promouentium *mediorum* determinatio pendet: Per *neceſſitatem* autem eiusmodi conditionem ſiue ſtatum, vbi *vnus* ſaltim *agendi modus* ſupereſt, ita tamen comparatus, vt cum lege in ſe ſpectata pugnet, indigitamus.

SCHOLION I.

Quilibet etiam ſilentibus nobis facili comprehendere poterit negotio, non intelligere nos hoc loco *metaphyſicam* aliquam *neceſſitatem*, ſed quam nomine hoc dicimus *communiter*. Quemadmodum CICERO *L. II. de inuent. Vt homines cibo vtantur*, inquit, *non* NECESSE *eſt, niſi cum illa exceptione, extra quam ſi nolint fame perire*, atque alibi: *Quod permagni intereſt*, pro *neceſſario ſaepe habetur.*

SCHOLION II.

Haec *neceſſitas ſuos habet gradus*, vt alia *extrema*, alia *maior*, alia *minor* ex rerum cauſſarumque diuerſitate appelletur. Vt autem *vltimus* ſemper *neceſſitatis articulus* ſumatur, cum vocabulum hoc auditur, ratio nulla poſtulat, ceu iam monuere ALBERIC. GENTIL. *de I. B. L. I. c. 13. p. 93. et 96.* et BOECLER. *in Comm. ad Grotium L. I. c. 1. p. 137.*

§. XXVIII.

Nos in praeſenti argumento potiſſimum diuidamus neceſſitatem (§ 27.) in *abſolutam*, quam etiam *ſimplicem* recte nomines, & *reſpectiuam*, quam CICERO, vel quisquis auctor eſt librorum *de inuentione*, qui ſub eius nomine circumferuntur *L. II. c. 57. neceſſitatem cum adiunctione* nominat, & quae commode etiam *neceſſitas finis* dicitur. In *illa* nullus alius datur expediendi ſe ex praeſentiſſimo periculo modus, quam vt *violetur iuſtum, honeſtum, decorum;* (§. 1.) in *hac* adſunt quidem *modi* alii *quaerendae ſalutis*, ſed non aeque *tuti, faciles, certi*, minimum ille ipſe, qui in *neceſſitate* huiusmodi *reſpectiua* verſatur, *alium agendi modum* non perſpicit.

Digitized by Google

§. XXIX.

Poſſe aliam *neceſſitatem* (§. 27.) *veram* eſſe, aliam *imaginariam* verbo annotaſſe ſufficit. *Imaginariam neceſſitatem* non ſufficere, vt *rationi belli* viam ſternat, nemo credo ibit inficias. Licet enim CICERO *L. I. de officiis* dicat, *illas iniurias, quae nocendi cauſſa de induſtria inferuntur, ſaepe a metu proficiſci, cum is, qui alteri nocere cogitat, timeat, ne, niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo*; rectior tamen eſt Philoſophia GROTII: Quippe *ita vita humana eſt, vt plena ſecuritas numquam nobis conſtet. Itaque aduerſus incertos metus a diuina prouidentia, & ab innoxia cautione, non a vi praeſidium petendum erit. de I. B. & P. L. II. c. 1. §. 17.*

SCHOLION.

CICERONI *L. II. de inuent. c. 58.* alia *neceſſitas* dicitur *honeſtatis*, alia *incolumitatis*, alia *commoditatis*, cuius mentem latius explicant BOECLERVS *in Comment. ad Grot. L. I. c. 1. p. 137. ſq. et L. II. c. 2. p. 65. ſq.* et PVFENDORFFIVS *de Iur. Nat. et Gent. L. II. c. 6. §. 1. ſq.*

§. XXX.

Nihil igitur proprie *ex ratione belli* excuſatione opus habet, niſi quod propter *praeſentem neceſſitatem*, *bellique habitum* (§. 22.) *iuſtum* fiat, cum extra hanc conſiderationem eſſet *iniuſtum*. Vnde *hoſtes interficere, bonis ſpoliare, eorumdem res & publicas & priuatas auferre, conſumere, ac, ſi vſus fert, corrumpere atque vaſtare, non tam ex ratione belli conceſſa ſunt, quam neceſſariae ſequelae violentae defenſionis, quae in bello fit, habentur.* (§. 16. Schol. 1.)

§. XXXI.

Quando igitur diximus *habitum belli* & *neceſſitatem* (§. 27.) contra *communes regulas liciti & iuſti* (§. 1.) actionibus quibusdam *iuſti atque liciti qualitatem* indere, (§§. 20. & 30.) id non adeo craſſe accipiendum, quaſi exiſtimemus,

habi-

Digitized by Google

habitum belli ac neceſſitatem formare & dirigere ipſam *iuſti atque liciti naturam*, quam in *ratione belli* deprehendimus. *Iuſtum* enim ac *licitum* hic non mutatur, ſed quae *mutatio* adeſt, circa *obiectum* ſaltim & *res* occurrit, (§. 26.) *quoniam deductis in certum ſtatum negotiis bellicis eae actiones iuſto atque recto contrariae eſſe deſinunt, quae ſecundum hunc bellicorum negotiorum ſtatum habitumque ad finem neceſſarium, tamquam media propria & adaequata coordinantur.* OBRECHT *cit. diſſ. de ratione belli c. 2. §. 3.*

§. XXXII.

In *moralibus* ea, quae *ad finem* ducunt, *aeſtimationem* accipiunt ab *ipſo fine.* GROT. *de I. B. & P. L. II. c. 7. §. 2. L. II. c. 14. §. 11. L. III. c. 1. §. 2.* Et *neceſſitas finis* facit *ius ad media*, ſine quibus ille *finis* obtineri non poteſt; ceu pridem euicerunt viri harum ſcientiarum intelligentiſſimi. Ergo quae ob *rationem bellicam* fiunt, actiones, licet extra hunc *negotiorum bellicorum habitum* (§. 27.) *ac ineluctabilem neceſſitatem* (§§. 28. & 29.) adeoque citra huiusmodi *obiecti rerumque mutationem* (§. 31.) *nota iniuſtitiae* non carerent, (§. 30.) tamen ſiue eas in ſe ſpectes, ſiue ad agentem reſpicias, *ab omni iniquitatis & peccati labe liberae ſunt & immunes.* (§. 20.) GROTIVS *de I. B. & P. L. I. c. 1. §. 10.* PVFENDORFF *de Iur. Nat. & Gent. L. I. c. 4. §. 9.*

SCHOLION.

Vis enim neceſſitatis, vt ait BODINVS *de republ. L. V. c. 5. tanta eſt prementibus armis, vt, quae iniuſta ſunt, videantur iuſtiſſima*, quoniam *omnis eſt honeſta ratio expediendae ſalutis* CICER. *Orat. pro Milon.* Alia quam plurima ex iis, quae a veteribus ſapienter et egregie dicta fuere huc quadrant. Praecipue recte docet CLAVDIANVS, quando ait:

- - - - ſuprema pericula ſemper
dant veniam culpae:

et Nutrix Deianiram intellecta funeſta Herculis morte ſibi violentas manus iniicientem conſolatura apud SENECAM veriſſime dicit:

Haut eſt nocens, quicumque non ſponte eſt nocens;
Vnde etiam Athenienſes ſuo ad Boeotos caduceatore miſſo apud THVCYDIDEM *L. IV.* vrgent: *Omnino credibile eſſe, quicquid aliquis bello aliaue neceſſitate coactus faciat, id veniam etiam apud* DEOS *mereri: etenim inuitis delictis ad aram profugium eſſe, et ſceleris nomen iis imponi, qui nulla neceſſitate cogente flagitioſi ſunt, non qui aduerſis caſibus ad audendum aliquid compellantur.*

§. XXXIII.

Dantur quaedam *abſolute illicita & iniuſta*, ita vt nullo vnquam tempore *licita* fieri poſſint, quales ſunt omnes, illi *turpes actus morales*, qui ita *naturae ſociali*, *rectae rationi*, vel *verbo diuino reuelato* inter nos, qui CHRISTO nomen dedimus, ſunt contrarii, vt quemcumque *ſtatum hominis* ſupponas, prohibitio ſemper maneat eadem. v. g. DEI abnegatio, perfidia, ſtupra virginum & matronarum. Item ſi quis rebus & incantationibus magicis hoſtem ſuum vellet perdere, aut ſcorta contagioſa caſtris immitteret, quo turpi eorum contractu inficiantur milites. Perilluſtris D. ICKSTATT *in Elem. iur. gent. L. IV. c. 4. §. 12.* In his igitur committendis nihil valet *ratio belli.* Neque enim quicquam nobis aeque curae cordique eſſe debet, quam ne offendamus DEVM, quem certe grauiter offendimus, quoties in rectam rationem & naturam ſocialem peccamus, & hinc egregie prorſus veriſſimeque GROTIVS dixit: *foeda ne patriae quidem cauſſa facienda eſſe*, *Proleg. de I. B. & P. §. 23.*

SCHOLION I.

Tantum igitur abeſt, vt pro defendenda *ratione belli* ad Philoſophiam LAMBERTI VELTHVYSII prouocare velimus, qui *in diſſert. de principiis iuſti et decori*, quae in *Parte II. opuſculorum eius* Roterodami editorum conſpicitur, *p. 1001.* ait: *Quicquid ſua natura* MALVM EST, ITA VT NVMQVAM BONVM FIERI POSSIT, *illud per accidens ſequi poteſt ad vſum aut defenſionem iuris mei extra peccati labem; neque ideo teneor temperare ab vſu iuris mei:* vt potius fateamur ingenue, craſſam hanc Philoſophiam Hobbeſianam pridem iam damnaſſe

Sacrum

Sacrum Codicem, quando *mala facienda non eſſe, vt bona inde eueniant*, docet *epiſtola ad Romanos III, 8.* Nec vllus Philoſophorum hodie adeo rudis eſt, quin aſſurgat doctrinae, quam qui moralia tradunt, vberius illuſtrant: PRAESTARE etiam in ipſo caſu *colliſionis legum* (quid ni ergo multo magis in caſu *colliſionis legis et vtilitatis propriae*, qualis ſaltim *in ratione belli vt plurimum* adeſſe ſolet, (conf. §. 26. Schol.) ACTIONIS BONAE (adde iam *vtilis*) OMISSIONEM, QVAM TVRPIS CVIVSDAM, LICET AD BONVM FINEM (iterum ſuppone, *finem nobis vtilem*) TENDAT, COMMISSIONEM.

SCHOLION II.

Equidem, quae *de ſcortis* hic diximus, a nonnullis excuſari noui. Quodſi enim inquiunt, ex eorum in caſtra hoſtium immiſſione etiam damnum ſentirent, qui nobiſcum bella gerunt, *ſentirent tamen illud magis ex ſua culpa*, quam dolo eius, qui lupas has atque quadrantarias mulierculas caſtris immittit. Eſſe enim aiunt, hoc *ſtratagematum genus*, ex numero eorum, quae euitari poſſent facile, ſi, qui caſtris praeſunt, ſeuera diſciplina militari milites ſuos in officio honeſte vellent continere. Nam *Turcicos milites in caſtris ſummam continentiam in cibo et Venere ſeruare*, neque tentigine illicita quempiam facile eorum eneruari, VBERTVS FOLIETA, AVGERIVS BVSBEQVIVS, PETRVS BELLONVS, aliique, qui ſuperioribus ſaeculis *de cauſſis perpetuae Turcarum in bellis felicitatis* memoriae aliquid prodiderunt, in ſummam Chriſtianorum militum ignominiam teſtes ſunt. Sed bona verba, quaeſo! quaſi ſcilicet *ſcopus et intentio immittentis in ſe ſpectata* non *peccatum* eſſet. (§. 32.) Ecquid enim fieri ille optat, qui proſtibula ſubornat, vt adhibitis quibusuis illecebris faſcinationibusque turpiſſimis hoſtium caſtra peruagentur, corporaque ſua publicent, quam *actum moraliter turpem et a quo recta ratio abhorret*. Nolo iam cum SCIPIONE AMIRATO *Libr. XI. diſſert. Polit. ſ. diſcurſ. ad Tacitum c. 4.* diſputare: an noſtris *temporibus ſperandum, vt exercitum bene inſtitutum videamus?* Nimis longe enim hoc a ſcopo noſtro recederet; Verum illud duntaxat vrgeo, an non *ſcopus minuendi vires hoſtium*, quem alter ita intendit, *mediis licitis*, obtineri debeat? quod ſi enim hoc negarent diſſentientes, contra eos non diſputabimus, quoniam iam reuera produnt, ſe prorſus ignorare, quid ſit *ratio belli*. Sin vero affirmabunt, quaeſumus, legant iterum et perpendant ſecum illam Moraliſtarum doctrinam, *in Schol. praeced.* inculcatam, et deſinent profecto factum tantopere a morum honeſtate alienum excuſare. Caeterum Hiſpanos in obſidione Neapolitana hoc ſtratagemate vſos, ſi verum eſt, quod ex FALLOPIO Medico narrat ALBER. GENTIL. *de I. B. L. II. c. 6. p. 258.* nil probat, cum *in*

Digitized by Google

quaeſtionibus iuris non attendere debeat iudex, *quid crebro ab aliis factum ſit, ſed quo iure agentes hoc vel illud fecerint?*

SCHOLION III.

Cum igitur *ratione belli* excuſari poſſit nihil, quod in ſe ſpectatum *iniuſtitia* aliqua et *turpitudine morali* laborat, merito autem *perfidiae et criminis alieni* miniſtrum agere pro re et abiectiſſima et turpiſſima habeatur: nulla *ratione belli* excuſabitur, ſi quis ſubditorum hoſtilium fidem erga legitimum ſuum dominum labefactare, eos ad rebellionem et defectionem incitare, miniſtros arcanorum conſiliorum bellicorum gnaros et duces bellicos pecunia corrumpere, et ad proditionem ſollicitare audeat. Et licet, qui defendere hoc volunt, inſtent, *iure gentium* illicitum id non cenſeri, vt quis *exploratorem* in hoſtili territorio agat; nosque hoc ipſum concedamus quidem, ſi modo talis ſit *explorator*, qui *hoſti nulla ſacramenti religione* ſit *addictus*, ſin autem ſecus, negemus illud et pernegemus: tam vim concluſionis ab *exploratione* licite tentata ad *proditionem* nullam videmus.

§. XXXIV.

Quicquid vltra neceſſitatem moraliter certam fit, *exceſſus* dicitur: *Sola* autem *neceſſitas*, eaque *vera*, non *imaginaria* (§. 29.) facinoribus ex *ratione belli* excuſandis locum facit, (§. 26. & §. 30.) ergo nec *ratione belli* excuſari poſſunt, quae *exceſſum* ſapiunt.

SCHOLION.

Quemadmodum virtutem ipſam Ariſtotelici *certo modo* recte *in mediocritate* poſuerunt, et quicquid *eamdem* excedit, *vitium* eſſe dixerunt; *licentia* autem et *iuſtitia in bello* hos *mediocritatis limites* non modo non reſpuit, verum curate obſeruatos vult, ita etiam ex hoc argumento omnis *exceſſus quoad rationem bellicam* pro *vitioſo* declarari poſſet; quamuis ſpinoſam illam et multis difficultatibus ſcatentem doctrinam *de mediocritate in virtute obſeruanda* illis defendendam relinquamus, quibus lingere ſputum Magni ARISTOTELIS in deliciis eſt.

§. XXXV.

Datur autem quoad facta, quibus *ratio belli* praetexi ſolet, potiſſimum duplex *exceſſus*, alius *in re*, alius *in intentione.*

Digitized by Google

tione. Prior dicitur, vel quando tale quid fit, in quo *turpis actus moralis* occurrit, (§. 33.) vel quando plus agitur, quam ſiue ad cautionem noſtram & ſecuritatem, ſiue ad nocendum hoſtibus neceſſarium eſt; qualis etiam adeſt, vbi quis *ob ſolius potentiae, quam cottidie in vicino ſuo, vtut nullis malis artibus, nulla vicinorum oppreſſione iniuſta creſcere cernit, metum ac ſuſpicionem* animum armatum habet: Licet enim non audeamus, huiusmodi bella tamquam *abſolute iniuſta* damnare, quorum *iuſtitiam* iam euicere alii, BOXHORN. *Inſtit. Polit. L. I. c. 12. §. 6.* GVNDLINGIANA *P. V. c. 1. Tom. I. p. 381. ſeqq.* BVRGOLDENSIS *notit. Imp. Rom. Germ. T. I. p. 1. Diſcurſ. 12. p. 287.* omnem tamen eorum iuſtitiam ex *probabili & moraliter certa ſuſpicione futurae oppreſſionis noſtrae* pendere perſuaſi ſumus, de quo vero hoc loco praeciſe agere non vacat. Poſterior apparet, quando aliud quidpiam, quam ipſa *neceſſitas* magis atque fortius agentem impellit, v. g. vbi quis ſolius *vindictae ſtudio* flagrat, item vbi quis *auaritia*, *ambitione*, vel etiam *crudelitate* mouetur, vt *in bello iuſto* ita nec aliter agat, quod iterum iis ad aurem inſuſurrandum putamus, qui *infinitam* illam in *bello licentiam*, quam ſupra (§. 16. Schol. 2.) iam oppugnauimus, quibusuis facinoribus excuſandis praetexunt.

SCHOLION.

Probabilem huiusmodi et *moraliter certam ſuſpicionem* Romanos in bello olim contra Mithridatem ſuſcepto fouiſſe ALBER. GENTIL. *de I. B. L. I. c. 13. p. 93.* dicit, cuius locum non ideo adſcribimus, vt iam defenſi belli Mithridatici cauſſam noſtram faciamus, ſed vt oſtendamus, conuenire ALBERICO cum eruditis ſupra citatis. *Neque* enim ait, *exſpectare ſapientes* (Romanos) *oportuiſſe, dum ille* Mithridates maximos belli apparatus faciens) *hoſtem profeſſus ſe eſſet, at in facta illius reſpici, quam in verba magis;* quam ipſam ſuam ſententiam *vtilem eſſe defenſionem, dum mouemus nos bellum, verentes ne ipſi bello petamur,* per totum *caput XIV.* poſtea perſequitur, et *multis,* vt ſolet, *veterum argumentis atque exemplis* adſtruit, *Principibus potentibus et ambitioſis obuiam*

uiam eundum, qui nullis contenti finibus omnium aliquando fortunas tandem inuadent; Quin immo defenſionem iuſtam eſſe, quae praeuenit iam meditata, parata; etiam et nec meditata, at veriſimilia tamen et poſſibilia. Neque tamen hoc *ſimpliciter* et citra reſpectum ad alias quascumque circumſtantias fortiores ſe dicere credi vult. Vnde mox ſubiungit, *Principi, cuius potentia augetur ſucceſſionibus, electionibus, bellum ideo, quod nimis fieret potens, iuſte non inferri.* De AVGVSTA DOMO AVSTRIACA, quam iam per duo ſaecula Chriſtiani orbis contra Turcarum tyrannidem propugnaculum et munimentum eſſe voluit diuina prouidentia id certum, omne eius late patens imperium ita acquiſitum, vt nemini inde ſuſpicio futurae oppreſſionis iuſte ſubolere poſſit. Et ingenioſe ſatis quisque ſit Poëta in eam eiusque incrementa modulatus eſt:

Bella gerant alii, Tu, felix Auſtria, nube,
Nam quae Mars aliis, dat Tibi ſola Venus.

§. XXXVI.

Officia quibus *liberae gentes* inuicem conſtringuntur, aeque ac quae ſingulis hominibus incumbunt, *vnius eiusdemque generis* non ſunt. Alia enim praeſtari debent *ex legibus iuris ſtricti*, alia *ex ſolo ſenſu humanitatis*, rurſus alia *ex regulis prudentiae & decori.* (§. 1.) Quoniam limitatae ſunt vires gentium, ita vt rebus diuerſis ſimul agendis non ſufficiant, officia haec multiplicia, quae praeterea haut raro peculiares rationes *vrgentis neceſſitatis* circumſtant, ſimul ad actum deduci non ſemper poſſunt, ſigillatim posſſunt. Haec *impoſſibilitas* in cauſſa eſt, *cur recedendo ab eo, quod pro praeſentibus rerum circumſtantiis explere non poterant, officium violaſſe dici nequeant.* Vnde cum *officiis iuris ſtricti* cedere regulariter debeant, *officia humanitatis, decori vel prudentiae*, ceu id a Philoſophiae moralis Doctoribus toties iam inuictis argumentis probatum demonſtratumque nouimus, adeoque tamquam *veritas conceſſa* iure optumo a nobis aſſumitur; etiam ex hoc argumento licite interdum *ex ratione belli* aduerſus *decori & humanitatis regulas* aliquid fieri poſſe patet.

§. XXXVII.

§. XXXVII.

Inter multiplicia officiorum genera, ad quae *gentes erga ſe inuicem* obligantur (§. 36.) nullum tamen eſt, quod illis praeferri poſſit officiis, quae *ſibimet* ipſi gens quaelibet debet. Quemadmodum enim huiusmodi officia *ex ſtudio propriae conſeruationis & deſiderio felicitatis*, quod peraeque apud integros populos, quam apud ſingulos homines deprehendere licet, (§. 12.) fluunt, ita eadem hic valet demonſtratio, quae pridem a Philoſophis facta eſt, qui veritati, quod *amor bene ordinatus a ſe ipſo incipiat* locum debitum in doctrina morali vindicarunt: Exſcribere ratiocinia eorum in re adeo certa nimis foret taedioſum. Ergo etiam *ob praeceptum liberis gentibus propriae conſeruationis & felicitatis ſtudium rationi belli* locus eſſe debet.

SCHOLION I.

Licet igitur ea, quae *ex iure gentium voluntario ad rationem belli* referuntur, ſancta religione inter gentes iuſto morum temperamento nobilitatas cuſtodienda eſſent, tamen *ſi neceſſitas, in quam gens aliqua in bello iuſto adduceretur*, eius foret generis, vt v. gr. in periculo praeſentiſſimo (in quod vel prudentia bellica et calliditate hoſtis, vel infortunio ſuo atque victricibus partis alterius armis praecipitatam ſe videt,) aut copiis ſuis cum magna ciuitatis iactura pereundum, vel munimentum, ex quo iterum toti genti damnum imminet, poteſtati hoſtium relinquendum foret, etc. aut *conſuetudo huiusmodi et vſus belli receptus* immutari deberet, *nulla amplius eius ſupereſſet obligatio.* Non enim videtur probabile, *vllam gentem liberam ratione praeditam receptione huiusmodi moris, tacitoque illo*, quod iuris gentium voluntarii amaſiones atque paraſtatae crepant ſemper atque in ore habent, *pacto ita ſeſe voluiſſe obſtringere, vt agat, quae conſeruationi ſuae libertatis atque incolumitatis plane ſint contraria.* Pugnaret hoc non ſolum *cum deſiderio felicitatis*, quo integras etiam gentes flagrare nouimus Sapientiſſimo totius vniuerſitatis arbitrio, DEO, rem ita ordinante (§. 12.) verum totam illam *legem naturalem*, quae *conſeruationem ſui ipſius* cuiuis primario inculcat, deſtrueret, quin immo contra praeceptum DEI probaret, *magis nos hoſtem, quam nosmet ipſos amare debere.* Quod omne *naturae humanae*, prouti illa a Sanctiſſimo Creatore ſuo condita eſt, foret

 impoſ-

impoſſibile. Vt iam nihil dicamus, quam facillimum ſit, *ex natura legis perfectiuae* (dict. §. 12.) ſententiam noſtram latius deducere. *Quicquid* igitur *vis atque poteſtatis iuri gentium voluntario ineſt, id omne ſolummodo de eo caſu intelligendum, ſi talis adeſt occaſio, vt cum ſalute noſtra conſeruanda nulla ratione pugnent officia ex eius dictamine hoſtibus praeſtanda.* Vſum *huius obſeruationis tractatio ſpecialis* vberius ſiſtet.

SCHOLION II.

Ex his patet, quale inter *illicita ſecundum ius naturae talia*, (§ 33.) et *illicita*, quae ex *iure gentium voluntario* deſcendunt, diſcrimen ſit. Quae enim ex *iure naturae* dicuntur *illicita*, quoniam ſolum eorum oppoſitum rectae rationi et naturae ſociali conuenit, *certa* ſunt et *perſpicua, nec probatione indigent:* ſecus vero, quae *ex iure gentium voluntario* promanant. Vnde qui ad *ius gentium voluntarium* prouocat, intentionem ſuam *argumentis idoneis* probare debet. Nec hic ſufficit dixiſſe, tale quid antea factum non eſſe. Praeterquam enim, quod arduum nimis ſit negare, nullum eſſe exemplum in tanta factorum infinitate, *argumentum negatiuum ab exemplo* infirmiſſimum ſane et nihili prorſus mihi viſum eſt ſemper. Poſſunt enim eſſe facta, neque ad nos perueniſſe, poſſunt perueniſſe et latere. *Ignorat enim Principum potentiam*, ait ALBER. GENTIL. *in Diſcurſu de vnione Regnorum Britanniae p. m. 52. qui illis non putat aliquando licere, niſi quod aliar fecerunt. Et eam oculis non ratione intuentur, dum pronunciant inſolitum, ſi facit nunc Princeps, quod factum antea non eſt.* Et recte iam TACITVS *annal. L. II. Omnia*, ait, *quae vetuſtiſſima creduntur, noua fuere*, atque LIVIVS *L. IV. Quid poſtea? Nullane res noua inſtitui debet? Et quod nondum eſt factum, id, ne ſi vtile quidem ſit, fieri oportet?* Nec abſurde forte ratiocinatur, qui illa, quae SENECA de rebus naturae belliſſime dicit, hic ad facta huiusmodi liberarum gentium applicabit. Ita autem ille *L. VI. nat. c. 7. quare quidquam nobis inſolitum eſt? quia naturam oculis, non ratione comprehendimus. Nec cogitamus, quid illa facere poſſit, ſed tantum quid fecerit. Ignorat naturae potentiam, qui illi non putat aliquando licere, niſi quod ſaepius facit.*

§. XXXVIII.

Famoſus eſt apud Iureconſultos canon: *fruſtra leges implorat, qui contra leges peccat;* quem etiam nos in praeſenti tractatione adoptare minime dubitamus. Sic igitur *ratio belli ex fine belli*, (§. 25.) *ex habitu belli & neceſſitate praeſenti,*

ſenti, (§. 26.) *ex colliſione officiorum, quae gentes ſibi debent*, (§. 36.) immo *ex dictamine rectae rationis*, *quod noſtram nobis conſeruationem ſerio iniungit* (§. 37.) licita, nemo tamen recte ad eamdem prouocabit, niſi etiam in *bello iuſto* (§. 15.) verſetur. Vnde ei qui *iniuſtum bellum* gerit, nulla vmquam *ratio belli* patrocinatur.

SCHOLION I.

Atque hinc patet, cur a nobis ſupra (§. 15.) non ſine ratione aſſerta fuerit *belli licentia:* Quodſi enim ſiue *iure naturali*, ſiue *lege diuina Chriſtianis reuelata* bellum quoduis *illicitum* foret, inepte *de ratione belli* inſtitueretur diſputatio. Quod ideo monemus, ne quis *in praemiſſis* nimium prolixos nos fuiſſe temere nos accuſet. Eadem eſt ratio, cur diuiſionis *belli* in *offenſiuum* et *defenſiuum* (§. 19.) iniicienda erat mentio, quoniam in vtroque locus eſſe poteſt *rationi belli*, quod rite non fieret, ſi alterutrum, ceu IACOBVS THOMASIVS (l. c. Schol.) exiſtimauit, foret ſua natura *iniuſtum*, *legibusque rectae rationis et ſocialitatis* aduerſum.

SCHOLION II.

Recte demonſtratum nouimus ab Illuſtri WOLFIO *P. I. I. N. §. 1112. quicquid in bello iniuſto fit illicitum eſſe*, qua in re iam pridem viro Summo praeiuit Vindex et Reſtaurator ille iuris naturae et gentium, immortalis GROTIVS, quippe qui, prouti vera Numinis reuerentia tactus pleraque ſcripſit, *de I. B. et P. L. III. c. 10. §. 3.* rectiſſime obſeruat, *ſi belli cauſſa iniuſta ſit, etiamſi bellum ſolemni modo ſit ſuſceptum, iniuſtos eſſe interna iniuſtitia* (quae apud DEVM reos facit, etſi humano foro excuſatos) *omnes actus, qui inde naſcuntur, ita vt qui ſcientes tales actus operantur, aut ad eos cooperantur*, (operam ſuam Principi iniuſtum bellum gerenti praeſtando) *habendi ſint in eorum numero, qui ad regnum coeleſte ſine poenitentia peruenire non poſſunt.* Ad quem locum recte notat OBRECHT *dict. diſſ. de ratione belli c. 4. §. 1.* quod intuitu Rectorum ciuitatum, qui ipſi bello iniuſto cauſſam praebuere, longe ſeuerior *in foro poli* ſit imputatio, quippe *quibus etiam imputantur actus vel a mere inuitis, vel ab ignorantibus perpetrati, tamquam qui perpetrati non fuiſſent, niſi ab ipſis iniuſto bello cauſſa fuiſſet ſubminiſtrata.* Vnde quantopere *natura* abhorreat, vt quis alteri *bellum iniuſtum* gerenti opem ferat, vel auxilium manifeſto patet: Ipſa quippe naturalis ratio dictitat: *quod quicquid alius quicumque in gratiam eius qui bellum iniuſtum gerit, facit, licitum non ſit, ſed iniuſtum; et hoc ipſo illi iniuria fiat, ex cuius*

parte iuſtum bellum eſt. Illuſtr. WOLFIVS *l. c.* §. 115. Quod omne vti prono alueo ex *regula* alibi (ſcilicet *L. II. c. 17. §. 12.*) a GROTIO inculcata: *qui de actu tenetur, ſimul tenetur de his, quae illum ex actus vi ſunt conſecuta* fluit, ita optandum eſſe ſerio, vt *haec veritas auro pretioſior* clauo trabali caſtiis omnibus affigatur.

§. XXXIX.

Licet autem nemini, qui *bellum iniuſtum* gerit, ex *ratione belli* facta ſua defendere ſalua fronte licitum ſit, (§. 38.) attamen (quoniam *bellum ab vtraque parte iuſtum* eſſe poteſt, quin immo pro tali regulariter habetur; (§. 15.) atque hinc vtrique belligeranti populo, quippe quorum neutri vbi *ius ſuum* negatum ſibi, ſeque *laeſum* queritur, iudicis alicuius adeundi copia in hoc mundo ſupereſt, (dict. 15.) idem *fauor violentae defenſionis*, pariaque *armorum iura* contra hoſtem ſuum competunt,) quoties ab vtraque parte *de belli iuſtitia moraliter certa* vel etiam *probabilis* perſuaſio adeſt, neutri etiam negatum eſſe credimus, quominus omne illud iure ſuo agere poſſit, quod ex *ratione belli* fieri licet.

SCHOLION I.

Ius igitur *defendendi ſe in bello, et licentiam hoſtibus vtrinque nocendi* nos inde ſolum deducimus, quia *ex opinione tam propria, quam gentium aliarum bello haut implicitarum ab vtraque parte bellum iuſtum eſſe poteſt*, qua in re idem nobiſcum ſentit Perilluſtris ICKSTATT *in Elem. iur. gent. L. IV. §. 5. Schol.* Aſt ſi ALBER. GENTILEM audis, is *de I. B. c. 13. p. 94. ſq.* longe aliter ſentit; dum etiam *hoſti manifeſte iniuſto iura defenſionis* omnemque reſiſtendi licentiam tribuit. *Res* enim, inquit, *vt noſtras defendamus, neceſſaria et iuſta cauſſa, etiamſi bello petiti bellum promeriti nos eſſemus, - - quoniam ius, ſiue vis belli non finitur conſecutione prius expetitorum, at pro victoris arbitrio ambulat, - - hoc vero arbitrium reſugere omnes non ſubditi poſſunt iuſto, et ergo ſe aduerſum armis defendere - - Exceptio, quod ipſe fuerit cauſſa inimicitiae, non obſtat petenti, caueri ſibi non offenſum iri. - - Et itaque recta mihi Romuli dicetur cauſſa, qui aduerſus ingruentes Sabinos bello ſe defendit, etſi quoque dederit ipſe cauſſam bello et offenſioni, dum mulieres ſine more rapuit.* At enim vero ſi ex principiis ratiocinaremur, procul dubio conce-

Digitized by Google

concederet nobis ALBERICVS GENTILIS, *defenſionem legitimam omnem in propulſanda iniuria verſari debere*, adeoque ceſſare, vbi nulla alteri infertur iniuria. Iam vero quo pacto dici poterit, *eum, qui belli cauſſam praebuit, pati iniuriam?* Si hanc non patitur, quo iure, quaeſo, profligare ſtudebit eamdem? Vnde iam ſicuti *ex erroneo principio* nonniſi *erroneae concluſiones* fluere poſſunt, ex falſa hac hypotheſi ſua falſo infert ALBERICVS *l. c. c. 16. p. 121. defendi quoque in bello poſſe hos, qui ſunt iniuſti, - - quoniam ea in bello iniquitas eſt, vt idem ſibi in ſua cauſſa ius dicere velit, adeoque alius Princeps hoc praetextu auxilium contra ferre poſſit, vt ciuilius res ſine armis componatur.* Rationes, quibus hanc ſententiam ſuam propugnauit, pauciſſimae ſunt, et infirmae ſatis, quas vide *p. 123. ſq.* licet iis ita ſibi placeat vir caeteroquin doctiſſimus, vt etiam *ſubditos alienos contra Dominum ſuum defendendos eſſe* exiſtimet, ſi vel maxume *illi iniuſti* eſſent, dummodo id fiat ſub fine *ſaeuitiae immoderatioris et poenae inclementioris depellendae, poſtquam nec inhumanum eſt, vel his facere bene, qui deliquerunt.* Quam ſanior et rectior iterum GROTII Philoſophia eſt, qui praeter ea, quae (§. 38. Schol.) dicta fuere, *de I. B. et P. L. II. c. 1. §. 18.* docet, *ſolum hunc metum, quod pauci contenti ſint, tantum reponere vindictae, quantum acceperunt iniuriae, ius defenſionis a parte laedentis legitimum non reddere, quoniam metus rei incertae ius ad vim dare nequit: vnde nec reus criminis ius habet publicis miniſtris capere ſe volentibus per vim reſiſtendi ob metum, ne plus aequo puniatur.* Quare iam addit vir Summus, *tunc demum pia eſſe eius, qui in alium peccauit, arma, quando primum ei, quem laeſit, obtulit ſatisfactionem boni viri arbitratu*, (quae vt *pleniſſima* dici poſſit, procul dubio neceſſe erit, vt *cauſſarum in bello ſubnaſcentium* (§. 14.) iuſta habita fuerit ratio, HENRIC. HENNIGES *obſeruat. Polit. et moral. ad Grot. p. 343. ſq*) *laeſus autem, poſtquam aequa omnia oblata, tamen ſiue ob elatum et ſuperbum animum, ſiue ob vindictae ſtudium vltra tenderet. Sic enim demum bonam cauſſam a laeſo tranſire ad laedentem palam fit.*

SCHOLION II.

Caeterum fieri poſſe, *vt vtraque pars ex iuſta cauſſa bellum gerat*, ſingularis prorſus opinio videtur iis, qui *τὸ iuſtum* in ſpeciali acceptione ratione operis ſumunt. Quemadmodum enim *ex omnibus propoſitionibus contradictoriis vna ſaltim vera, altera contra falſa eſſe debet, ita ſilo conſecutionis neceſſario patet, inter duos litigantes alterum ſemper iuſtam, alterum iniuſtam cauſſam fouere.* Aſt ſalua res eſt; quod enim, vt ex acceptione *iuſti ratione operis* affirmes, foret impoſſibile, euidens ſit, certum, ac veriſſimum, ſi *iuſtum* reſpicias *ratione operantis* (de qua diſtin-

diſtinctione conſulatur GROTIVS *de I. B. et P. L. II. c. 23. §. 13.*) Iam enim res controuerſa, quae bello cauſſam praebuit, tam poteſt eſſe ambigua et incerta, vt vterque *iuſtam* fore poſtulationem ſuam non perſuaſus ſaltim, verum conuictus eſſe queat; adeoque cum *inuincibilis adſit ignorantia*, vtraque pars re vera culpa vacat. Exemplum litium forenſium rem claram reddet. Quot ibidem non habemus propoſitiones dubias, incertas, ambiguas, vt etiam ſumma ingenia virorum togatorum grauiſſimas a ſe inuicem diſſentiendi rationes allegare poſſint, quin immo pronunciando ſententiam in diuerſa plane abeant? *Res huc redit*, ait ZIEGLERVS *in not. et animaduerſ. ad Grot. p. 505.* controuerſiam hanc euoluens, *in controuerſiis tum priuatis tum publicis iuſtitiam cauſſae penes vnam tantum partem conſiſtere. Vti autem in priuatis litibus vtraque pars iuſte cauſſam tueri poteſt, non obſtante, quod vna tantum ex parte cauſſa iuſta exiſtat, ita et in bellis publicis inconueniens non eſſe, vt cum ex vna parte ſit ius, ex altera ignorantia inuincibilis, ex vtraque parte bellum iuſte geratur.* FRANCISC. A VICTORIA *relect. 5. ſect. 3. n. 6. relect 6. n. 32. 33. Ita ergo ſi quis teneat prouinciam cum probabili ignorantia, credens eam ſuam eſſe, et alter, qui verus dominus eſt, eam repetat, non minus ille bello eam iuſte defendere, quam hic vindicare poterit.*

§. XXXX.

Sed nec *prudentia*, nec *iuſtitia*, *mediis extraordinariis ad felicitatem noſtram ſtabiliendam promouendamque* locum facit, niſi vbi *ordinaria media* omnia deficiunt. Sunt enim *media ordinaria*, ea ipſa, quibus facillime certiſſimeque *bonum* conſequimur, *malum* declinamus; *extraordinaria* autem *media* dicuntur, quae vel maiori cum periculo, vel longiori ambage & maioribus difficultatibus ad hunc ipſum ſcopum ducunt. In his ipſis difficultatibus ſuperandis adeſt aliquid, quod animi quietem turbat, minimum quam diu ſuperatae non ſunt, *optata felicitate* non fruimur. Vnde qui vere *felicitatem* deſiderat, iis vtatur mediis neceſſe eſt, quae facillime certiſſimeque ad eam ducunt: Talia autem ſunt *media ordinaria.* Ergo *prudentia* mediis ordinariis primum locum aſſignat. Quod primum eſt propoſitionis noſtrae membrum. Porro *iuſtitia*, quae *noſtram conſeruationem*

nem

Digitized by Google

nem nobis iniungit; ita eam nobis praecipit, *vt ob conſeruationem noſtri ipſius*, quantum *humana prudentia* euitari poteſt, *nil in praeiudicium tertii fiat*, *aut vllo modo iuſtitia externa violetur*: Sed *media extraordinaria* haut raro tendunt in praeiudicium tertii, vel ea in ſe continent, quae aliquantulum a *iuſtitia externa* declinant, aut eius leges inflectunt, turbant, minuunt. Ergo *media extraordinaria* ſalua *iuſtitia* adhiberi non poſſunt, vbi *ordinaria* ſuppetunt. Quod alterum propoſitionis noſtrae membrum eſt.

SCHOLION.

Qui exempla huiusmodi *rationis belli* in praeiudicium tertii tendentis deſiderat, *in parte ſpeciali* modo percurrat doctrinam de eo, quod *in ſolo pacato*, (vulgo dicitur *Neutralitäts-Land*,) *licitum eſſe* dicitur.

§. XXXXI.

Omnis *ratio belli* conſiſtit in vſu *mediorum extraordinariorum & ſubſidiariorum*. (§. 21.) Vnde cum & *prudentia* & *iuſtitia* vſum *mediorum extraordinariorum & ſubſidiariorum* neget, quam diu *media ordinaria* in promptu ſunt: (§. 40.) *Ratio belli* nulla eſt, ſi *mediis ordinariis finis belli*, *vltimus* (§. 13.) praecipue, obtineri poteſt.

§. XXXXII.

Finis belli vltimus pax eſt. (§. 13.) Vnde qui in pace ſtabili, ſecura, perpetua *ſine bello* viuere poſſunt, iis *nullum bella mouendi ius* competit. Quare ſi poſtea *belli aleam* ſubeunt, *ratio belli* ipſis non patrocinatur. (§. 38.)

SCHOLION.

Item *ob paritatem rationis* de iis eſſe dicendum, quibus, quae damnum dedit, gens *ſeria poenitentia factaeque iniuriae ſenſu tacta* illud mox reſarcit, nemo non videt. conf. §. 39. Schol. 1. *circa finem*.

§. XXXXIII.

§. XXXXIII.

Ad *media in bello ordinaria* pertinet omnis ratio nocendi hoſti in oppugnationibus vrbium, praelio *aperto*, excurſionibus, vaſtationibusue agrorum: *vſus* itidem *armorum* (§. 11.) quibus ex conſuetudine inter liberos populos recepta & propter diuturnos mores nulla amplius *iniquitatis nota* adhaeret; nec minus omnis modus,qui *ad frangendas debilitandasque vires hoſtium,iuraque noſtra tuenda defendendaque*, vel vi aperta,vel dolo & fraude citra alterius cuiuspiam,qui inimicus noſter non eſt, laeſionem, quin immo ſaluis erga ipſum hoſtem *legibus iuſti*, *humanitatis*, *miſericordiae*, *&* *decori inter gentes recepti* adhibetur; adeoque etiam *ius occidendi hoſtem*, aliaque mala, quae caede minora ſunt, ei infligendi (§. 16.) *ad media in bello ordinaria* pertinet: *Vſus* vero *armorum*, a quibus non quidem *ipſa recta ratio*, ſed *inueterata apud populos perſuaſio* abhorrere creditur, quale quid *intuitu armorum venenatorum* obtinere dicunt, *ad media extraordinaria agendi in bello* referendus erit: quemadmodum porro omnis *modus nocendi hoſti* per ſicarios & percusſores, omnis *ratio contra eum nosmet defendendi*, *eiusue vim arcendi* cum damno tertii innocentis, (ſiue is amicus noſter ſit & foederatus, ſiue partibus neutrius addictus, & ſolus belli ſpectator,) coniuncta *mediis extraordinariis* adſcribi debet. Vnde cum Bellatores ipſam *rationem gerendi bella* quibusdam *ritibus & conſuetudinibus voluntariis* adſcripſerint, §. 23. Schol.) ex eorum iam iudicio in multis quaeſtionibus pendere videtur, vtrum quis *mediis his ſiue ordinariis ſiue extraordinariis* licite vſus ſit, id eſt *vtrum ex vera ratione belli egerit*, *nec ne?*

§. XXXXIV.

Atque hinc *ratio agendi in bello* mox *in facultate* conſiſtit, id eſt, *in iure proprie ſic dicto:* mox *in aptitudine*, id eſt, *in mo-*

Digitized by Google

in modo agendi inſolito quidem, interim tamen *non prorſus illicito ac reprobato.* Et quod ad *facultatem* attinet, in ea tunc conſiſtit, quando alteri ita *agendi ius perfectum* tribuit: ſic vt non ſolum is *citra notam iniuſtitiae* agat, verum etiam nihil egiſſe videatur, quod *moribus belli* contrarium cenſetur; In *aptitudine* autem, quando *ius agendi imperfectum* adeſt, quod ſolam innuit *faciendi potentiam*, id eſt, *conuenientiam* qualemcumque *facti* cum actionibus *in ſe* non ſtatim & *iuxta naturalia dictamina legis nobis connatae* reprobatis, licet reprobentur ab iis, queis *mores & conſuetudines bellicae* pro certa & perpetua *norma ac regula agendi in bello* habentur.

SCHOLION.

Ratio differentiae in eo conſiſtit, quod *ex facultate in bello* agere non modo nullibi *iniquum* cenſeatur, verum etiam laudetur probeturque ab aliis populis, quibus caeteroquin actiones ſuas et aliorum ad aliquod *ius gentium arbitrarium* rigoroſe referre mos eſt; quae vero *ex mera aptitudine* fiunt, *iniqua* quidem prima fronte videantur, excuſentur tamen ab iis, qui magis *ad amuſſim rectae rationis*, quam *mores conſuetudinesque meras* examinare ſolent cuncta, quae ob ſingularem fauorem neceſſitatis *iuris* noſtri defendendi ac nosmet ipſos conſeruandi cauſſa a nobis inuitis quaſi et coactis fieri debent. Vnde poſtea agentes ex huiusmodi *aptitudine* venia omnino digni cenſentur. *Cauſſa* autem *differentiae* huius exinde nata videtur, quod *in facultate* reuera *vnio* quaedam *moralis* rei, quae ipſi eſt cum illo ipſo fine, quem *iuſtum belli finem* dicimus, atque hinc nata *praelatio moralis mediorum ad hunc finem belli licitorum*, inter ſe quoad vſum et obſeruantiam populorum aequalium, quoad vtilitatem vero differentium, propter *peculiarem connexionem*, quam res ad finem hunc habet, ita diſpoſita et inſtituta deprehenditur: contra *in aptitudine* nihil tale occurrit, ex quo *neceſſarium* ſit, vt tale factum *propter vtilitatem agentis* probetur. Quia in qua re perpetrata aliquis *venia et excuſatione* dignus eſt, illa non continuo etiam *praelationem* quamdam habet, vt *neceſſarium ſit*, fieri illud propter *vtilitatem*, quae inde in agentes redundat. Nam ſi vel maxume tale quid omitteretur, non tam *ius* omittentis, quod non habet, laeſum dici poteſt, quam ipſum neglexiſſe ea, quae *ſalua natura ſociali* facere et perpetrare poterat. In tractatione ſpeciali ſaepius nobis ad hanc *philoſophiam* erit prouocandum.

§. XXXXV.

Atque hinc ſi quis vno oculo coniuncta cernere auet, quae *rationis belli requiſita* ſint, facile patebit, pertinere huc (1.) vt *bellum iuſtum* geratur, (§. 38.) (2.) vt qui ad *rationem belli* confugit, prius inſtituta deliberatione *certus* ſit, & *moraliter conuictus*, *neceſſitatem* illam, ob quam ſolam tale excuſatur facinus (§§. 26. & 30.) vere imminere, (§. 29.) nec (3.) illud, quod ex *ratione belli* fit, *vltra neceſſitatem* fieri (§. 34.) vel (4.) *turpe factum morale* in ſe continere; (§. 33.) (5.) damnum, quod hoſti inferre vult, vere vires eius atterere poſſe, adeoque *medium* hoc ad *finem belli* vel *vltimum*, vel *intermedium* obtinendum non ſolum aliquid collaturum eſſe, *(§. 25. Schol.)* verum etiam (6.) alia *media ordinaria* vel declinandi, vel conficiendi bellum nulla ſubeſſe (§§. 41. & 42.)

SCHOLION.

Erunt forte, qui vellent, addi his requiſitis, vt ad ductum §. 28. inter *extraordinaria* haec *media* hoc vnum non ſolum ad finem belli ducat, verum etiam tutiſſimum, expeditiſſimum vel efficaciſſimum ſit. Aſt vti *difficile eſt* iudicare, vtrum ille, qui ex *ratione belli* hoc vel illud egiſſe dicitur, alium agendi modum, *minus violentum*, *aeque notum tamen facilem ac certum perſpexerit nullum* (dict. §. 28.) ita hoc magis *agentis conſcientiae*, quam *tertii cuiusuis iudicantis perſpicaciae* relinquendum arbitramur. Cumque Iuris naturalis interpretes eum indiſtincte ab omni vſu *extraordinariorum mediorum*, quae *ob neceſſitatem licita* ſunt, non excludant, qui ipſemet proprio ſuo iumento malum ſibi accerſiuit, (quod ex exemplo §. 3. allato patet,) ſic poſteaquam ſententiam noſtram de eo, qui *bellum iniuſtum* mouet, iam in medium protulimus, (§§. 38. et 42.) amplius praeciſe neceſſe non putamus, vt a parte eius, qui *rationem belli* ſequitur, illud exigamus, ne ipſemet culpa ſua in cauſſa ſit, cur in tali verſetur *neceſſitate*. Neque enim ille v. g. ius occupandi fortalitium in loco pacato amittit, qui *rei militaris aut locorum imperitia vel imprudentia ſua*, *oſcitantia ac negligentia* in eas redactus eſt anguſtias, e quibus ſine hocce *vltimo neceſſitatis telo*, ex quo tamen *tertio innocenti* graue damnum imminet, elabi non poteſt, prae-

Digitized by Google

cipüe cum *inter gentes liberas* iudex adſit nullus, (§. 9.) qui litem tam arduam dirimat.

§. XXXXVI.

Cum in bello *finis particularis* ſit, vt vel *vi aperta* vel *dolo* (§. 10.) *res hoſtis ad nocendum nobis minuamus*, *noſtras contra ad ius noſtrum conſequendum augeamus* (§. 13.) mirari non debemus, quando bello hoſtibus denunciato a ſumma poteſtate, cuius auſpiciis bellum geritur, regulariter cuiuis ex populo *facultatem publice* dari cernimus, vt *hoſtem & in perſona & in rebus ſuis laedere impune* poſſit: ſicuti id tam ex veterum formulis apud BRISSONIVM *de formul. Pop. Rom. L. IV. p. m. 341.* quam ex recentioribus *clarigationibus* probari poſſet, dummodo de eo dubitare quempiam ſuſpicaremur. GROTIVS *de I. B. & P. L. III. c. 3. §. 7. & 9.* Aſt quia vaga huiusmodi & legibus nullis circumſcripta *hoſti nocendi licentia* facile in ipſius ciuitatis bellum gerentis perniciem degenerare poſſet, *generalem* huiusmodi *loquendi modum moribus populorum ita temperatum* nouimus, vt in *facultate nocendi hoſtibus* data termini habiles poſiti deprehendantur. Vnde licet *in abſtracto verum* ſit quod docet GROTIVS *de I. B. & P. L. III. c. 18. §. 1. n. 3.* & *L. III. c. 4. §. 5. ſicut rem hoſtilem cuilibet occupare licet, ita & hoſtem occidere vnicuique iure Gentium integrum eſſe;* ſolet tamen a ſumma poteſtate ſubditorum libido coërceri, & ſeueris legibus domi publicatis edici, ne quis *extra caſum defenſionis legitimae* libere & *pro priuato ſuo arbitrio* manus cum hoſte conſerat. Quare etiamſi haec verba in *clarigationibus* legantur, concedi tamen nobis poſtulamus: *ius armorum*, (niſi praeciſe ſubditis noua lege verbisque ſignificantioribus facultas aduerſus hoſtem in pugnas tam publicas, quam priuatas proruendi conceſſa ſit,) *in bello competere nemini, niſi qui iuſſu ciuitatis publico armis inſtructus fuit*, immo hoc ipſo caſu

ſalua diſciplina publica debere exerceri. *Nam*, vt recte PVFENDORFF *de I. N. & G. L. VIII. c. 6. §. 21.* ait, *& haec eſt pars iuris belli, deſignare, quinam hoſti nocere debeant, & quo vsque.*

§. XXXXVII.

Perſonas has *iuſſu ciuitatis publico* eum in finem *armis* (§. 11.) inſtructas, (§. 46.) vt iis, tamquam inſtrumentis, ad iuris noſtri defenſionem hoſtiumque oppugnationem terra marique vtamur, *milites* dicimus. Eas vero perſonas, quae *publicae poteſtatis mandato* ad naues hoſtium perſequendas occupandasque, *piraticamque ſecundum leges belli faciendam*, delegantur, communi vocabulo *Praedatores*, *Capers* ſ. *Armateurs* nominare ſolemus.

SCHOLION.

De his *praedatoribus ad piraticam faciendam* mandato publico inſtructis pauca ap. IOH. LOCCENIVM *de Iur. Marit. L. II. c. 3. §. 4.* MARTIN. SCHOOKIVM *de Imper. mar. c. 23.* et, qui primo loco nominari debuiſſet, quoniam in *iure naturali et gentium* tradendo hactenus ſe ſuperiorem habuit neminem, GROTIVM *de I. B. et P. L. II. c. 20. §. 14.* inuenire licet; plene autem, et pro dignitate argumentum hoc tractatum eſſe non memini.

§. XXXXVIII.

Licet autem tam *milites*, quam *praedatores ad exercendam piraticam codicillis reipublicae muniti* ii ipſi ſint, quibus tamquam inſtrumentis ad nocendum hoſtibus vtimur; (§. 47.) tamen cum nec illis *ius armorum* in bello aliter competat, quam *ſalua diſciplina militari* (§. 46.) id eſt, prouti id a ſumma poteſtate ipſis eſt conceſſum: illud adhuc prioribus monitis (§. 45.) colophonis loco addendum eſt, quod, qui praeſumunt *licite* ſe ob *rationem belli* hoſti nocuiſſe, eaque ipſa excuſatione ſiue *in foro humano*, ſiue *in foro conſcientiae* tuti eſſe volunt, aliud agere non debeant, quam quod

quod ex *diſciplina militari*, iuſſuque & auctoritate illius, penes quem in caſtris imperium eſt, agere tenentur.

SCHOLION.

Vnde aliter agentes non ſolum domi grauis manet poena, ceu id etiam ex noſtro *Iure Militari art. 100. et 105.* patet, vbi militi iniuſſu ſui Centurionis vel Archiſtrategi cum hoſte pugnandi cauſſa e caſtris abeunti poena capitalis dicitur; verum vbi in hoſtium poteſtatem forte veniunt, non *vt captiui in bello* humaniter excipi, ſed vt *latrones et ſicarii* haberi ſolent EVERH. REIDANVS *in annal. Belgic. L. IV. ad A. 1605.* DIONYSIO VOSSIO interprete narrat, *Verdugum per litteras Naſſouium monuiſſe, quandoquidem ſaepe exiguo numero noctaeque intempeſta in Friſiam ſe milites eius diffunderent ſola quaeſtus ſpe ex abductis agreſtibus, aut raptus e curribus nauigiisque iter facientium, omnes, qui in manus veniſſent,* PRAEDONVM LOCO *ſe habiturum, caeteris, qui in praeliis aut expeditionibus capti,* BELLI IVRA, *et redimendi ius ſeruaturum fore.* Ac in *tractatu Baſileae d. 2. Maii 1692. inter Caeſarem et Regem Galliae inito art. 55.* ſtipulatos fuiſſe paciſcentes nouimus: *Den Generalen, Gouvernatoren oder Commendanten der Plätze ſoll nicht zugelaſſen ſeyn einigen Trouppen Paß zu ertheilen, auf Parthey gegen einander auszugehen, wann ſie unter der Zahl 19. zu Fuß, oder 15. zu Pferd ohne deren Officier ſeyn, und wann man einige mit gewöhrter Hand gefangen bekäme, ſo ſollen ſie als Räuber gehalten ſeyn, - - und nach ihrer Miſſethat denen Rechten nach abgeſtraft werden;* et mox *art. 56.* cautum: *daß die zuſammen gerottete Bauren, gemeiniglich Schnapphahnen, ſo ohne Paß der Gouverneurs, Commendanten oder Generalen gefangen werden, für Räuber und Mäuſer gehalten werden ſollen.*

§. XXXXIX.

Et haec in genere *de ratione belli* dicta ſufficiant. Quae enim in ſingulis caſibus dicenda forent, commodius in *tractatione ſpeciali*, quae hanc ipſam, ſi DEVS, a cuius nutu noſtra pendent omnia, vitam & vires conceſſerit, propediem excipiet, exponi poterunt. Subſiſtimus igitur heic, vnum hoc rogati LECTOREM HVMANISSIMVM, vt nos *ſaeculo hoc ad decempedam Mathematicam ſcripturiente omnia* excuſatos habeat, ſi *minutias* illas, quas homines hi, qui *obtorto collo Euclideam methodum omnibus diſciplinis applicant,*

Digitized by Google

tam ſolicite ſectantur, neglectas a nobis deprehenderit: data enim opera, eaque intentione, vt pro modulo ingenii noſtri *exemplum qualecumque* praebeamus, *quantum a nimio loquentiae fluxu temperandum, & quam breuiore compendio ad ſapientiam contendendum ſit*, id factum eſſe non diſſimulamus. Quippe in ea iam pridem haereſi conſtituti ſumus, vt hanc ipſam *methodum*, *diſciplinis theoreticis* ſolique acumini ingenii perpoliendo aptis conuenientiſſimam aptiſſimamque, *in practicis* non tam adhiberi non poſſe, quam adhiberi non debere crediderimus. Cum enim in his flecti *voluntas ab eo quod iuſtum & bonum eſt nimium reclinans* debeat, piperata potius doctrina petitisque ab omni antiquitate exemplis deficientem excitare appetentiam fas erit, quam *diſſectis in infinitas partes minutiſſimas veritatibus*, quas ſine laborioſa hac induſtria & pueri facili opera intelligerent inuenirentque, omnem propemodum vim veritatis infringere. Nam *ſapientis eſt*, vt praeclare monet ARISTOT. *in princ. Ethic. eatenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt.* Iam vero *in moralibus multa ſunt, quae ſi probare tentes, obſcures; certe demonſtres fruſtra, demonſtrata quae ſunt.* Quod autem reſtat DEVM O.M. animitus precamur, VT IPSEMET DISSIPET GENTES, QVAE BELLA VOLVNT.

Pſalm. LXVIII, 31.

F I N I S

A 8114475792

Digitized by Google

Digitized by Google